

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเรื่อง “การปรับตัวของสตรีต่อความรุนแรงในครอบครัวต่อสตรี ชุมชนแออัด เขตกรุงเทพมหานคร” ผู้ศึกษาได้ค้นคว้าจากเอกสาร ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ซึ่งแบ่งเป็น สักส่วนต่าง ๆ ดังนี้

- 2.1 แนวคิดเกี่ยวกับความรุนแรงในครอบครัว
- 2.2 แนวคิดส่งเสริมการอยู่ร่วมกันในพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550
- 2.3 แนวคิดเกี่ยวกับค่านิยมต่อบทบาทชายหญิงในครอบครัว
- 2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการสนับสนุนทางสังคม
- 2.5 แนวคิดเกี่ยวกับการปรับตัว
- 2.6 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.7 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษา

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับความรุนแรงในครอบครัว

เมื่อกล่าวถึงความรุนแรงในครอบครัว บุคคล และสมาชิกในครอบครัวส่วนมาก ไม่ต้องการให้เกิดปัญหาในครอบครัวขึ้น โดยเฉพาะในครอบครัวที่ตนเองเป็นสมาชิก ปัญหาความรุนแรงเกิดมาจากความขัดแย้งซึ่งกันและกันภายในครอบครัว โดยที่ไม่ได้รับการแก้ไข ส่งผลเกิดการแตกแยกและเสื่อมสลายของครอบครัว ดังนั้นบุคคลและสมาชิกในครอบครัว จึงจำเป็นต้องหาวิธีการแก้ไขปัญหาความรุนแรงที่เกิดขึ้นภายในครอบครัว โดยเฉพาะปัญหาความรุนแรงในครอบครัวนั้น จำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนทางสังคม เครือญาติ เพื่อน ชุมชน สังคม หน่วยงาน องค์กร ภาครัฐ เอกชน เข้ามามีส่วนในการสนับสนุนส่งเสริมการแก้ไขปัญหาความรุนแรงในครอบครัว เพื่อสร้างความสุขภายในครอบครัวต่อไป

2.1.1 ความหมายความรุนแรงในครอบครัวต่อสตรี

นักวิชาการต่างประเทศและองค์กรระหว่างประเทศให้ความหมายของความรุนแรงในครอบครัวต่อสตรีดังนี้

วอกเกอร์ แอล.ดี (1987 : 31 อ้างถึงใน ลักษณ์นารา จรรย์านนท์. 2549 : 11) ให้ความหมายว่า ความรุนแรงในครอบครัวต่อสตรี คือ การที่ภรรยาถูกสามีทำร้ายครั้งแล้วครั้งเล่าทั้งทางร่างกายและจิตใจ โดยสามีมุ่งที่จะควบคุมภรรยาให้ทำหรือไม่ให้ทำการบางอย่าง โดยมีได้คำนึงถึงสิทธิส่วนตัวของภรรยา

ดัสตัน ดี.จี (1988 : 33 อ้างถึงใน ลักษณ์นารา จรรย์านนท์. 2549 : 11) ให้ความหมายว่า ความรุนแรงในครอบครัวต่อสตรี คือ การทุบตีทำร้ายร่างกายภรรยาหรือผู้หญิงในบ้าน รวมถึงการใช้คำพูดในลักษณะต่อเสียด ถากถาง เพื่อก่อให้เกิดการกระทบกระเทือนจิตใจ การข่มขู่ทำร้ายลูก ๆ และสัตว์เลี้ยงรวมถึงการทำลายทรัพย์สินสมบัติต่าง ๆ ภายในบ้าน

การประชุมกลุ่มทวีปยุโรป (Heise et al. 1994 : 47 อ้างถึงใน สุภา หมั่นแก้ว. 2546 : 13) ให้ความหมายของความรุนแรงต่อสตรี คือ การแสดงพฤติกรรมของผู้ชาย โดยการทรมานทางด้านร่างกาย จิตใจ และทางเพศ ทั้งโดยทางตรงหรือทางอ้อม ด้วยการหลอกลวง การชักชวนไปในทางที่ผิด การบังคับขู่เข็ญหรือด้วยวิธีการอื่น ๆ กับกลุ่มผู้หญิง ทำให้ผู้หญิงรู้สึกอับอาย สูญเสียเกียรติยศชื่อเสียงและทำให้ความสามารถด้านร่างกายและจิตใจของผู้หญิงลดต่ำลง

วาลเลซ (Wallace. 1996 : 3 อ้างถึงใน อาษา โอปัททชัยวิน. 2550 : 11) กล่าวว่า ความรุนแรงในครอบครัวต่อสตรี หมายถึง การกระทำ หรือการละเลยที่ทำโดยบุคคลที่อยู่กินด้วยกันหรือแต่งงาน ที่ทำให้สมาชิกในครอบครัวได้รับบาดเจ็บทางร่างกาย หรือจิตใจ จำกัดในด้านสิทธิและอิสรภาพของสมาชิกในครอบครัว

แฮมตัน อาร์ แอล (1996 : 1131 อ้างถึงใน ลักษณ์นารา จรรย์านนท์. 2549 : 11) ได้ให้ความหมายของความรุนแรงในครอบครัวต่อสตรีว่า หมายถึง รูปแบบของพฤติกรรมที่เกิดขึ้นจากผู้ชายที่กระทำต่อร่างกาย อารมณ์ จิตใจ และทางเพศ เพื่อแสดงความมีอำนาจ เพื่อควบคุมผู้หญิงหรือภรรยาของตน

องค์การสหประชาชาติ (คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี. 2543 : 2 อ้างถึงใน บุญเสริม หุตะแพทย์. 2545 : 12) ได้ให้ความหมายของ “ความรุนแรงต่อสตรี” (Violence Against Women) ในปฏิญญาสากลว่าด้วยขจัดความรุนแรงต่อสตรี หมายถึง การกระทำใด ๆ ที่เป็นความรุนแรงต่อสตรีทางเพศซึ่งเป็นผลให้เกิดความทุกข์ทรมานแก่สตรี รวมทั้งการขู่เข็ญ คุกคามกีดกันเสรีภาพและสิทธิทั้งในที่สาธารณะและในชีวิตส่วนตัว

สำหรับการให้คำนิยามความรุนแรงในครอบครัวต่อสตรีในประเทศไทย ได้มีการให้คำนิยามดังนี้

พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 มาตรา 3 ในพระราชบัญญัตินี้ ระบุไว้ว่า “ความรุนแรงในครอบครัว” หมายความว่า การกระทำใด ๆ โดย

มุ่งประสงค์ให้เกิดอันตรายแก่ร่างกาย จิตใจ หรือสุขภาพ กระทำโดยเจตนาในลักษณะที่น่าจะก่อให้เกิดอันตรายแก่ร่างกาย จิตใจ หรือสุขภาพของบุคคลในครอบครัว หรือบังคับหรือใช้อำนาจครอบงำผิดคลองธรรมให้บุคคลในครอบครัวต้องกระทำ ไม่กระทำ หรือยอมรับการกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดโดยมิชอบแต่ไม่รวมถึงการกระทำโดยประมาท

สำหรับ **จิตฉันทน์** (อ้างถึงใน ลักษณะนารา จรัณยานนท์. 2549 : 10) ให้ประเภทและความหมายของความรุนแรงในครอบครัวว่า

1. การกระทำที่รุนแรงต่อคู่ครอง โดยเฉพาะฝ่ายหญิงที่ถูกฝ่ายชาย ตบ ตี ตะคอก ฯลฯ กระทำร้ายร่างกายรุนแรงพบได้มาก และมีแนวโน้มจะมากขึ้น เมื่อการครองชีพยากลำบากขึ้น
2. การทำร้ายร่างกาย จิตใจ รวมถึงการล่วงเกินทางเพศต่อเด็กและการทอดทิ้งเด็กมีจำนวนมาก แต่ตัวเลขนั้นไม่ทราบเพราะมักไม่เปิดเผยหรือให้ประวัติบิดเบือนและประชาชนก็มักคิดว่าเป็นเรื่องภายในครอบครัว จึงไม่สนใจเด็กที่ตกเป็นเหยื่อ
3. การทอดทิ้งละเลยคนชรา และมีแนวโน้มจะมากขึ้น เพราะมีคนอายุยืนขึ้น ในขณะที่ทั้งหญิงและชายต้องออกทำงานนอกบ้านเพราะความจำเป็นทางเศรษฐกิจจึงปล่อยให้คนชราอยู่ตามลำพัง

ทิพากรณ์ โพธิ์ธวัช (อ้างถึงใน ลักษณะนารา จรัณยานนท์. 2549 : 11) ให้ความหมายว่า ความรุนแรงในครอบครัว หมายถึง กระกระทำรุนแรงทางเพศ ร่างกาย จิตใจ อารมณ์ โดยการใช้วาจาขยาบคาย ก้าวร้าว ข่มขู่ ใช้กำลังใช้อาวุธต่อสมาชิกครอบครัว คู่สมรส ภรรยาหรือสามี บุตร ผู้สูงอายุ หรือบุคคลอื่นในครอบครัว

จากนิยามข้างต้นสรุปได้ว่า ความรุนแรงต่อสตรีในครอบครัว หมายถึง พฤติกรรมที่ก่อให้เกิดความรุนแรงในครอบครัว ซึ่งเป็นสตรีคู่สมรส ส่งผลในทางลบต่อร่างกาย อารมณ์จิตใจ สังคม เศรษฐกิจ และทางเพศ

2.1.2 สถานการณ์ความรุนแรงในครอบครัวต่อสตรี

มูลนิธิเพื่อน (2556 : 4) โดยฝ่ายเผยแพร่รายงานความรุนแรงในครอบครัว จำนวน 518 ราย และแบ่งตามเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรงในครอบครัวต่อสตรี ดังนี้

1. การฆ่าตัวตาย

1) สามีฆ่าตัวตาย จำนวน 91 ราย สาเหตุการฆ่าตัวตาย ได้แก่ ถูกภรรยาทอดทิ้ง เช่น เมแล้วทบทวนภรรยาจนภรรยาทนไม่ได้หนีไปหรือเลิกรา รวมถึงความเครียดจากการเป็นโรคเรื้อรังหรือถูกโรครุมเร้า ส่วนใหญ่ผู้ที่ฆ่าตัวตายด้วยสาเหตุนี้เป็นผู้สูงอายุ หรือบางรายต้องการไม่เป็นภาระลูกหลาน รองลงมาคือปัญหาเรื่องหนี้สิน กิจการขาดทุน

2) ภรรยาฆ่าตัวตายจำนวน 27 ราย สาเหตุของการฆ่าตัวตาย เช่น ระวังสามีนอกใจ เครียดเพราะสามีหย่าร้าง น้อยใจลูกที่ทิ้งให้อยู่บ้านคนเดียว ปัญหาหนี้สิน เศรษฐกิจในบ้าน

2. การฆ่ากัน

1) สามีฆ่าภรรยาจำนวน 32 ราย ฆ่าภรรยาแล้วฆ่าตัวตายจำนวน 46 จำนวน สาเหตุส่วนใหญ่มาจากเรื่องความหึงหวงระแวงว่าจะมีคนอื่นหรือขอกินคดีกับภรรยาแต่ไม่สำเร็จ

2) ภรรยาฆ่าสามีจำนวน 25 ราย สาเหตุส่วนใหญ่มาจากสามีหึงหวงแล้วทำร้ายทุบตี ขอกินคดีไม่ได้ ภรรยาทนไม่ไหวก็ใช้ความรุนแรงตอบโต้ ภรรยาจ้างวานผู้อื่น สมคบกับผู้ชายที่มีความสัมพันธ์ด้วยฆ่าสามี แม่ฆ่าลูกจำนวน 5 ข่าว แม่ฆ่าลูกและฆ่าตัวตายจำนวน 5 ราย ฆ่ากครอบครัวจำนวน 1 ราย

3. การทำร้ายกัน

1) สามีทำร้ายภรรยาจำนวน 21 ราย สาเหตุส่วนใหญ่มาจากเรื่องหึงหวง หรือสามีเมาแล้วมักทุบตี

2) ภรรยาทำร้ายสามี 5 ข่าว สาเหตุมาจากการหึงหวง มีปากเสียงกัน

3) ลูก (พี่หรือน้อง) ทำร้ายพ่อแม่จำนวน 4 ราย

4. การละเมิดทางเพศในครอบครัว มีจำนวน 39 ราย กรณีข่มขืนมากที่สุด 26 ราย รองลงมาคือ อนาคตจำนวน 5 ราย

5. การฟ้องร้องกัน มีจำนวน 9 ราย เป็นการฟ้องร้องเรื่องมรดกทรัพย์สิน

6. ความรุนแรงในครอบครัวกรณีอื่น ๆ มีจำนวน 22 ราย เช่น สามีจุดไฟเผาบ้านเพราะภรรยาหนีเนื่องจากถูกสามีตบเมื่อไม่ยอมให้หลับนอน พ่ออุ้มลูกปิ่นปาย โฆษณาเพราะภรรยาหนี เป็นต้น

จากนิยามข้างต้นสรุปได้ว่า สถานการณ์ความรุนแรงในครอบครัวต่อสตรี เป็นความจริงที่เกิดขึ้นปัจจุบัน ซึ่งสตรีถูกกระทำความรุนแรงโดยบุคคลที่รักใคร่ ใกล้ชิดสนิทสนมและผู้ที่ไว้วางใจ เป็นผู้กระทำความรุนแรงต่อสตรีในครอบครัว ดังนั้นสตรีในครอบครัวและสมาชิกในครอบครัวต้องหาแนวทางร่วมมือกันในการป้องกันและแก้ไขความรุนแรงต่อสตรีในครอบครัวต่อไป

2.1.3 สาเหตุของความรุนแรงต่อสตรีในครอบครัว

อรอนงค์ อินทรจิตร และนริทร์ กรินชัย (อ้างถึงใน บุญเสริม หุตะแพทย์. 2545 : 17- 18) ได้สรุปสาเหตุของปัญหาความรุนแรงต่อสตรีในครอบครัว ไว้ดังนี้

1. ขาดความพร้อมในการพัฒนาบุคลิกภาพของบุคคล คือ การที่บุคคลหนึ่งไม่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูด้วยความรักความเข้าใจ ความเมตตา และความเอื้ออาทรต่อกันในฐานะเป็นสมาชิกใน

ครอบครัว หรือการที่คนคนหนึ่งเติบโตขึ้นมาในครอบครัวที่มักแสดงพฤติกรรมที่รุนแรงต่อกัน ทั้งทางร่างกาย วาจา และมีเจตคติในทางลบต่อเพศตรงข้ามก็จัดเป็นความรุนแรงที่ซ่อนเร้น ทำให้เกิดการดูถูกรังแก การกดขี่ การกระทำ การใช้วาจา และความคิดที่นำไปสู่การเบียดเบียน และการเอาเปรียบทางเพศ

2. เจตคติ ค่านิยม และความเชื่อที่ถูกถ่ายทอดมาทางศิลปวัฒนธรรม ว่าผู้ชายมีอำนาจในการต่อรอง ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ให้ความสำคัญกับผู้ชายมากกว่าผู้หญิง ยอมยกให้ผู้ชายเป็นผู้นำและผู้สร้างกฎระเบียบข้อบังคับเพื่อใช้ควบคุมสังคม ผู้ชายเป็นผู้สร้างผลผลิตทางเศรษฐกิจ ผู้ชายมีอำนาจในการต่อรองมีสิทธิมากกว่าผู้หญิง และได้ชื่อว่าเป็นเจ้าของ เป็นผู้ครอบครองผู้หญิง เป็นต้น

3. สังคมและสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยให้เกิดความรุนแรง เช่น การยอมรับว่าการที่สามีภรรยาทะเลาะกันเป็นเรื่องธรรมดา คนอื่นไม่ควรเข้าไปยุ่งเกี่ยว หรือการที่สื่อต่าง ๆ นำเสนอภาพและพฤติกรรมรุนแรงในรูปแบบต่างจนกลายเป็นเรื่องธรรมดา หรือเป็นความเคยชินความรุนแรงในครอบครัวจึงถือเป็นเรื่องปกติที่ปฏิบัติกันโดยทั่วไป ดังนั้น เมื่อมีความรุนแรงเกิดขึ้นในครอบครัว ชุมชน จึงไม่ยุ่งเกี่ยวกับ หรือดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง แต่ผู้ที่ถูกกระทำกลับต้องเผชิญความอับอาย ถูกเยาะเย้ยและได้รับความเสียหาย

4. คนส่วนใหญ่ในสังคมยังไม่เข้าใจและไม่ตระหนักถึงสิทธิ สิทธิสตรีและสิทธิเด็ก ความไม่เข้าใจจึงทำให้ไม่สามารถปกป้องสิทธิส่วนบุคคลของตนได้และสามารถปกป้องคุ้มครองสิทธิบุคคลผู้ด้อยโอกาสได้เช่นกัน ทำให้เกิดการละเมิดสิทธิสตรีและเด็กตลอดมา

5. กฎหมายและการบังคับทางสังคมไม่เอื้ออำนวยในการลงโทษผู้กระทำผิดทางเพศอย่างรุนแรงและฉับพลัน เนื่องจากยังมีช่องว่างเกี่ยวกับระเบียบข้อบังคับที่มีต่อผู้ทำร้ายที่เป็นคนใกล้ชิด ทำให้คิดว่าปัญหาความรุนแรงเป็นเรื่องส่วนบุคคล ไม่ใช่ปัญหาของสังคมโดยรวม เช่น กรณีผู้หญิงถูกสามีหรือคนรักทำร้าย ภรรยาที่ถูกสามีข่มขืนเป็นเรื่องที่ผู้อื่นไม่ควรยุ่งเกี่ยว ดังนั้น เหตุการณ์เช่นนี้จึงเป็นการส่งเสริมให้ความรุนแรงในครอบครัวดำเนินต่อไป

6. ความเจ็บป่วยทางจิตใจ อาการทางจิตและทางประสาทและตกเป็นทาสของสุราหรือสารเสพติดอื่น ๆ กรณีดังกล่าวเป็นสาเหตุหนึ่งนำไปสู่พฤติกรรมที่รุนแรงในครอบครัวและสังคมไทย โดยส่วนรวม เช่น การฆ่าหรือทำร้ายบุตรและภรรยาเป็นประจำเมื่ออยู่ในอาการมึนเมาหรือยาบ้าออกฤทธิ์ หรือเกิดอาการประสาทหลอน บางกรณีฆ่าตัวตาย ฆ่าบุคคลอื่นตายด้วยวิธีการต่าง ๆ

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า สาเหตุของปัญหาความรุนแรงต่อสตรีในครอบครัว ดังนี้ การขาดความพร้อมในการพัฒนาบุคลิกภาพของบุคคล เจตคติ ค่านิยม และความเชื่อที่ถูกถ่ายทอดมาทางขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม สังคม สิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยให้เกิดความรุนแรง กฎหมาย

และการบังคับทางสังคมไม่เอื้ออำนวยในการลงโทษผู้กระทำผิดทางเพศอย่างรุนแรงและยับยั้ง
ความเจ็บป่วยทางจิตใจ อาการทางจิตทางประสาท และตกเป็นทาสของสุราหรือสารเสพติด

2.1.4 ลักษณะของความรุนแรงในครอบครัว

บุญเสริม หุตะแพทย์ (2545 : 9-10) ลักษณะและขอบข่ายของปัญหาความรุนแรงใน
ครอบครัวที่หน่วยงานและองค์กรที่ปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับปัญหานี้ได้ระบุไว้มีดังนี้

1. การทำร้ายร่างกาย (Physiological Assault) เป็นการทำร้ายกันโดยการใช้กำลัง เช่น ตบ ตี
เตะ ต่อย รวมทั้งการใช้อาวุธจนได้รับบาดเจ็บ และการฆาตกรรม

2. การทำร้ายจิตใจ (Psychoiogical / Emotional / Verbal Abuse) เป็นการทำร้ายโดยการใช้
คำพูดหรือภาษาพูดที่หยาบคาย ถูกเหยียดหยาม ทำให้ผู้ถูกกระทำขาดความเชื่อมั่นและนับถือใน
ตนเอง การกระทำดังกล่าวมีผลทางด้านจิตใจ และมีผลเสียต่อการอบรมดูแลเด็กในครอบครัว

3. การใช้ความรุนแรงในด้านสังคม (Social Abuse) หมายถึง การปล่อยปละละเลยไม่ให้ความ
สำคัญหรือความสนใจ การขัดขวางความก้าวหน้า การจำกัดสิทธิทางสังคมที่พึงมี เช่น
การปฏิเสธสัมพันธ์กับสมาชิกในครอบครัว เพื่อนบ้าน เพื่อนร่วมงาน เป็นต้น ทั้งนี้รวมถึงการจำกัด
บริเวณด้วย

4. การใช้ความรุนแรงด้านเศรษฐกิจ (Economical Abuse) เป็นการควบคุมและยึดครอง
ทรัพย์สินต่าง ๆ ของครอบครัว รวมทั้งการจำกัดค่าใช้จ่าย

5. การกระทำทารุณทางเพศ (Sexual Assaует) การกระทำทารุณทางเพศถือเป็นการกระทำ
ที่ผิดกฎหมาย เช่น การข่มขืน หรือการกระทำอนาจารที่ทำให้เกิดความเสื่อมเสีย

กิตติภา สุวรรณรัตน์ (2545 : 46) ได้แบ่งประเภทของการใช้ความรุนแรงต่อสตรีใน
ครอบครัว ได้แก่

1. ความรุนแรงทางด้านร่างกาย หมายถึง การใช้กำลังหรืออุปกรณ์ใด ๆ เป็นอาวุธมีผล
ทำให้สตรีถูกทำร้ายได้รับบาดเจ็บ การใช้ความรุนแรงต่อสตรีในครอบครัว เช่น กรณีที่สามีกระทำ
รุนแรงต่อตัวภรรยา อันได้แก่ การใช้กำลังกระทำการทำร้ายร่างกายตั้งแต่ระดับเล็ก ๆ น้อย ๆ
ไปจนถึงการใช้กำลังขั้นรุนแรง เช่น การผลัก ตบ ตี ต่อย ทูบ เตะ กระทุบ กระชาก บีบคอ
การล่ามโซ่ กักขัง ขว้างปาสิ่งของใส่จนถึงขั้นทำร้ายร่างกายชนิดบาดเจ็บสาหัส ด้วยอาวุธหรือ
ของมีคมต่าง ๆ นอกจากนี้ การสำส่อนทางเพศซึ่งเป็นเหตุให้ภรรยาและบุตรติดเชื้อเอดส์ก็เป็น
การทำร้ายร่างกายอย่างหนึ่งในด้านปัญหาสุขภาพของสตรีและเด็กด้วย

2. ความรุนแรงทางด้านจิตใจ หมายถึง การกระทำหรือการละเว้นใด ๆ ก็ตามที่มีผลทำให้
สตรีถูกกระทำให้ได้รับความเสียหายหรือเสียสิทธิเสรีภาพ นอกจากนี้การทำร้ายด้านจิตใจ ยังเป็น

การที่สามีกระทำความรุนแรงต่อตัวผู้เป็นภรรยาโดยการแสดงด้วยวาจาหรือแสดงท่าทีและการกระทำ ได้แก่ การพุดจา ดุถูก การพุดประชดประชัน คำว่าด้วยคำหยาบคาย ตะคอก ตวาด เปรียบเทียบเป็นสัตว์ ประณามว่าชั่วช้า การพุดข่มขู่ การทำท่าทีโกรธ การทำให้ขายหน้า การแสดงท่าทีเฉยเมย การโคดเคี้ยวไม่ให้คบกับบุคคลอื่น หรือการมีภรรยาหลายคนในเวลาเดียวกัน การไม่ยอมรับผิดชอบเลี้ยงดูบุตร การละเลยหน้าที่ของสามีที่มีต่อภรรยาก็เป็นการทำร้ายทางด้านจิตใจต่อสตรีในครอบครัวอย่างหนึ่งด้วย

3. ความรุนแรงทางด้านเพศ หมายถึง การที่สามีกระทำความรุนแรงต่อตัวผู้เป็นภรรยา การกระทำในลักษณะฉวนลาม การละเมิดสิทธิทางเพศ ได้แก่ การใช้กำลังบีบบังคับภรรยาให้ภรรยามีเพศสัมพันธ์ในลักษณะที่ภรรยาไม่ชอบและไม่ต้องการ การบังคับให้ภรรยาขายบริการทางเพศ หรือมีเพศสัมพันธ์กับชายอื่น และการมีเพศสัมพันธ์กับภรรยาโดยไม่คำนึงว่าภรรยาจะมีความสุขหรือไม่

ปัญชลิ โชติคุต (2541 : 7-9) รูปแบบพฤติกรรมการใช้ความรุนแรงอาจจัดตามระดับของความรุนแรงได้เป็น 3 ประเภท ได้แก่ การทำร้ายจิตใจ การมุ่งจะทำร้ายร่างกาย และการทำร้ายร่างกาย ดังนี้

1. การทำร้ายจิตใจ เป็นการใช้อำพุดหรือสัญลักษณ์ที่ทำให้คู่สมรสเจ็บใจเสียใจ โดยมีรูปแบบพฤติกรรมดังต่อไปนี้

- 1.1 การนั่งเฉยทำหูทวนลม
- 1.2 การผลุนผลันออกจากห้องหรือออกจากบ้าน
- 1.3 การร้องไห้
- 1.4 การใช้เสียงเข้าข่ม พุดหรือเถียงเสียงดัง
- 1.5 การพุดประชดประชัน ดุถูก การด่าว่าด้วยถ้อยคำหยาบคาย

2. การมุ่งจะทำร้ายร่างกาย เป็นการใช้อำพุดหรือสัญลักษณ์ที่ทำให้คู่สมรสหวาดกลัวหรือหวาดเกรงจะถูกทำร้ายร่างกาย โดยมีรูปแบบพฤติกรรมดังต่อไปนี้

- 2.1 การพุดขู่อาฆาต
- 2.2 การพุดขู่จะตีหรือพุดขู่จะขว้างสิ่งของใส่โดยไม่มีสิ่งของอยู่ในมือ
- 2.3 การทุบทำลายข้าวของ

3. การทำร้ายร่างกาย เป็นการใช้อำพุดหรือวัตถุทำให้คู่สมรสเจ็บปวดหรือได้รับบาดเจ็บ โดยมีรูปแบบพฤติกรรมดังต่อไปนี้

- 3.1 การขว้างปาสิ่งของใส่
- 3.2 การผลักหรือการฉุดกระชาก

- 3.3 การตบ การตี
- 3.4 การเตะ การชก
- 3.5 การตีหรือการพยายามจะตีด้วยวัตถุ
- 3.6 การข่มขู่ด้วยอาวุธ
- 3.7 การทำร้ายด้วยอาวุธ

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า ลักษณะของความรุนแรงต่อสตรีในครอบครัว หมายถึง การกระทำใด ๆ ที่สตรีในครอบครัวถูกระงับโดยไม่คำนึงถึงสิทธิส่วนตัว การล่วงละเมิดสิทธิส่วนบุคคลในรูปแบบของการถูกทำร้าย ในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. ด้านร่างกาย เป็นการทำร้ายโดยการใช้อำนาจ เช่น ตบ ตี เตะ ต่อย รวมถึงการใช้อาวุธหรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งจนได้รับบาดเจ็บ หรือเสียชีวิต
2. ด้านอารมณ์และจิตใจ โดยใช้คำพูดที่หยาบคาย ถูกเหยียดหยาม ทำให้ผู้ถูกระงับได้รับความอับอาย เสียหาย ขาดความเชื่อมั่นและนับถือตนเอง มีผลเสียทางด้านจิตใจ
3. ด้านสังคม เป็นการปล่อยปละละเลย ไม่ให้ความสนใจ ไม่ให้ความสำคัญ ขัดขวางความก้าวหน้า จำกัดสิทธิที่พึงมีทางสังคม เช่น การมีปฏิสัมพันธ์กับญาติพี่น้อง หรือสมาชิกคนอื่น ๆ ในครอบครัว การคบเพื่อน
4. ด้านเศรษฐกิจ เป็นการควบคุมและยึดทรัพย์สินต่าง ๆ การจำกัดค่าใช้จ่าย รวมทั้งการไม่รับผิดชอบค่าใช้จ่ายของครอบครัว
5. ด้านเพศ เป็นการกระทำล่วงเกินทางเพศในลักษณะการอนาจาร ข่มขืนกระทำชำเรา บังคับให้มีเพศสัมพันธ์ โดยไม่ยินยอม รวมทั้งการบังคับให้ขายบริการทางเพศ

2.1.5 ปัจจัยที่ก่อให้เกิดปัญหาความรุนแรงต่อสตรีในครอบครัว

1. ปัจจัยทางด้านบุคคล
 - 1) ผลจากการเลี้ยงดูโดยขาดความรัก ความอบอุ่น และครอบครัวที่แสดงพฤติกรรมความรุนแรงต่อกัน
 - 2) ขาดความรู้ ความเข้าใจในเรื่องสิทธิต่างๆ เช่น สิทธิเด็ก สิทธิสตรี และสิทธิส่วนบุคคล ความเจ็บป่วยทางจิตใจ หรือมีอาการทางจิตใจและประสาท
 - 3) ขาดวุฒิภาวะทางร่างกายและจิตใจในการเตรียมความพร้อมเป็นครอบครัว
 - 4) การหย่าร้างทำให้เกิดปัญหาพ่อเลี้ยง แม่เลี้ยงกับลูกเลี้ยง
 - 5) ความหึงหวงระหว่างสามีและภรรยา
 - 6) ชอบดื่มสุราและขาดสติ

2. ปัจจัยทางด้านสังคมและวัฒนธรรม

- 1) ทศนคติ ค่านิยม และความเชื่อที่ว่า “ชายเป็นช้างเท้าหน้า” หรือ “หญิงเป็นช้างเท้าหลัง” และ “ลูกเป็นสมบัติของพ่อแม่”
- 2) สังคมยอมรับว่าความรุนแรงเป็นเรื่องปกติของสังคม
- 3) ความรุนแรงเป็นเรื่องส่วนบุคคลไม่ใช่ปัญหาของสังคมห้ามบุคคลภายนอกเข้าไปยุ่งเกี่ยว

3. ปัจจัยอื่น ๆ

- 1) กฎหมายที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการลงโทษผู้กระทำผิด
- 2) การนำเสนอภาพของสื่อต่าง ๆ จนกลายเป็นความเคยชิน
- 3) ปัญหาในด้านเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคม

ก่อให้เกิดความเครียดต่อสมาชิกในครอบครัว

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า ปัจจัยที่ก่อให้เกิดปัญหาความรุนแรงต่อสตรีในครอบครัว ปัจจัยทางด้านบุคคล ด้านสังคมและวัฒนธรรม และปัจจัยด้านอื่น ๆ เช่น กฎหมายที่ไม่เอื้ออำนวย ความเคยชิน ความเครียดที่เกิดจากเศรษฐกิจในครอบครัว

2.1.6 ผลกระทบของความรุนแรงต่อสตรีในครอบครัว

คณะกรรมการกิจการสตรีเยาวชนและผู้สูงอายุ วุฒิสภา (2541 : 17-19 อ้างถึงใน สุวิมล แซ่อึ้ง. 2547 : 15-17) ผลกระทบของการใช้ความรุนแรงในครอบครัว มีได้ทั้งต่อเหยื่อที่ถูกทำร้าย โดยตรงต่อบุคคล ครอบครัว และต่อสังคมโดยรวมอธิบายได้ ดังนี้

1. ต่อบุคคล

1.1 ผลต่อภรรยาที่ถูกสามีทำร้าย

1) ผลทางร่างกาย มีตั้งแต่บาดเจ็บเล็กน้อย จนถึงบาดเจ็บมากหรือเสียชีวิต จากการบาดเจ็บเล็กน้อย เช่น ฟกช้ำ บวม เจ็บ บาดเจ็บมาก เช่น กระดูกหัก ที่พบบ่อย คือ ไขว้กระดูก ข้อมือ ขนอวัยวะภายในชำหรือฉีกขาด บาดเจ็บสาหัสต้องเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาล พบได้ร้อยละ 10 และที่เสียชีวิตเป็นข่าวในหนังสือพิมพ์ก็พบได้บ่อยขึ้น

2) ผลต่อจิตใจ มีตั้งแต่อาการหวาดกลัว ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง เสียสุขภาพจิต อับอายไม่กล้าสู้หน้าเพื่อนบ้าน พยายามฆ่าตัวตายเพื่อหนีความทารุณซ้ำซาก บางรายมีอาการวิกลจริต

1.2 ผลต่อสามีที่ถูกภรรยาทำร้าย

1) ผลทางร่างกาย ส่วนใหญ่บาดเจ็บที่เกิดจากอาวุธ เพราะสตรีไม่สามารถสู้ผู้ชายได้ด้วยพลังกำลัง ฉะนั้น อาการที่พบจึงมักรุนแรง การทำร้ายส่วนใหญ่เกิดจากการสะสมของ

ความโกรธ หรือความเครียดที่รุนแรงจนทนไม่ได้ การบาดเจ็บที่พบ ได้แก่ ร่องรอยการตีแม่ ฟันยิง หรือตัดอวัยวะ อวัยวะที่ถูกตัดบ่อย คือ องคชาติ

2) ผลต่อจิตใจ ได้แก่ ความเจ็บใจ อาการหวาดผวา ไม้ไว้วางใจ โกรธแค้น ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง โดยเฉพาะรายที่ถูกตัดองคชาติ หลายรายหนีหน้าไปจากสังคม เช่น ไปบวช ฯลฯ

2. ผลต่อครอบครัว

ครอบครัวที่มีพฤติกรรมรุนแรงในครอบครัวจะไม่สามารถทำหน้าที่ครอบครัวได้เพราะสัมพันธภาพระหว่างสมาชิกในครอบครัวถูกทำลาย บุคคลที่เป็นหัวหน้าเป็นหลักของครอบครัว คือ สามี ภรรยา หรือพ่อแม่ ไม่สามารถทำหน้าที่ของตนได้ ครอบครัวไม่สงบสุข เห็นห่าง ขาดความรัก ความสามัคคีและความไว้วางใจซึ่งกันและกัน แยกร้าง ฯลฯ ครอบครัวลักษณะนี้จะไม่สามารถดำเนินอยู่อย่างปกติในสังคมได้ ในที่สุดก็จะแตกสลายและแยกทางกันได้

3. ผลต่อสังคม

พฤติกรรมรุนแรงในครอบครัวมีผลต่อทั้งความสันติสุขและเศรษฐกิจของสังคมทั้งยังเป็นปัญหาเรื้อรัง ถ่ายทอดถึงคนรุ่นหลังได้อีก จึงเป็นความสำคัญอย่างยิ่งที่สังคมต้องเข้าใจปัญหาอย่างชัดเจน ตระหนักถึงความรุนแรงและพร้อมใจกันทุกฝ่ายเพื่อดูแลป้องกันมิให้ปัญหาเกิดมากขึ้นในอนาคต

รณชัย คงสกนธ์ (2548 อ้างถึงใน อาษา โอปัทภย์ชวัน, 2552 : 17-18) ได้อธิบายผลกระทบของความรุนแรงที่เกิดขึ้นในครอบครัว ดังนี้

1. ผลกระทบต่อผู้ถูกระทำ

1) ผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงทางด้านร่างกายและทางเพศจนได้รับบาดเจ็บ บางรายพิการหรือถึงแก่ชีวิต และผู้หญิงที่ถูกล่วงเกินทางเพศอาจตั้งครรภ์โดยไม่พึงประสงค์ นำไปสู่ปัญหาการทำแท้งหรือมีบุตรโดยไม่พร้อมกลายเป็นปัญหาสังคม ดิดเอดส์หรือเป็นโรคจากการมีเพศสัมพันธ์

2) ผู้หญิงที่ถูกกระทำทารุณกรรมจะมีผลกระทบทางด้านจิตใจ คือ สูญเสียความมั่นใจ อับอาย กลัวสังคมไม่ยอมรับ มีความกดดัน เครียด หวาดผวา คิดว่าตนเองเป็นฝ่ายผิด ลงโทษตนเอง และที่สำคัญคิดว่าตนเองได้สูญเสียคุณค่าความเป็นมนุษย์ บางรายถึงกับมีอาการทางจิตใจ เสียสติ ถ้าถูกระทำซ้ำ

2. ผลกระทบต่อครอบครัว

1) ครอบครัวไม่สามารถทำหน้าที่ครอบครัวได้ เพราะความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวถูกทำลาย ครอบครัวไม่สงบสุข เกิดความห่างเหิน ขาดความรักความเข้าใจในครอบครัว กลายเป็นครอบครัวแตกร้าง

2) การหย่าร้างมีมากขึ้น ส่งผลกระทบถึงสถานภาพของลูก ไม่มีคนดูแล ขาดความรัก ความอบอุ่น กลายเป็นเด็กเก็บกด มีพฤติกรรมก้าวร้าวและหนีออกไปจากบ้านเข้ากลุ่มเพื่อนติดยาเสพติด

3. ผลกระทบต่อชุมชนและสังคม

- 1) สังคมไทยกลายเป็นสังคมไม่ปลอดภัย โดยเฉพาะเด็กและสตรี
- 2) การทะเลาะเบาะแว้ง การด่าทอทุบตีทำร้ายร่างกายกันในครอบครัว ส่งผลให้เกิดความรำคาญกับเพื่อนบ้านและชุมชน ทำให้ขาดความสันติสุข
- 3) ครอบครัวบางครอบครัวเป็นหน่วยผลิตทางเศรษฐกิจโดยตรง ดังนั้น เมื่อเกิดความรุนแรงขึ้น จึงส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อม
- 4) ปัญหาสังคมจะเพิ่มมากขึ้นเนื่องจากสถาบันครอบครัวไม่สามารถรวมตัวเป็นพลังกลุ่มหรือชุมชนที่จะบำเพ็ญตนเป็นประโยชน์ต่อสังคมได้
- 5) ปัญหาความรุนแรงต่อสตรีเป็นอุปสรรคในการพัฒนาศักยภาพของสตรี พัฒนาการเจริญก้าวหน้าในการประกอบอาชีพ และเป็นการทำลายเสรีภาพขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างเสมอภาคและสันติสุข

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า ผลกระทบของความรุนแรงต่อสตรีในครอบครัว การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้แบ่งออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ ผลกระทบด้านร่างกาย ผลกระทบด้านจิตใจ และผลกระทบด้านสังคม ซึ่งส่งผลกระทบต่อสตรีในครอบครัวได้รับบาดเจ็บ บางรายพิการหรือถึงแก่ชีวิต สูญเสียความมั่นใจ อับอาย กลัวสังคมไม่ยอมรับ มีความกดดัน เครียด หวาดผวา คิดว่าตนเองเป็นฝ่ายผิดลงโทษตนเองและที่สำคัญคิดว่าตนเองได้สูญเสียคุณค่าความเป็นมนุษย์ และให้เกิดความรำคาญกับเพื่อนบ้านและชุมชน ทำให้ขาดความสันติสุขในการดำรงชีวิต

2.1.7 วงจรของความรุนแรงในครอบครัว

การทำร้ายร่างกายที่เกิดขึ้นจากการกระทำของสามีหรือคู่รักมักจะเกิดขึ้นซ้ำแล้วซ้ำอีก ทำให้ผู้ถูกระทำได้รับผลกระทบทางด้านต่าง ๆ รวมทั้งการสูญเสียความเชื่อมั่นในตัวเอง และไม่สามารถที่จะช่วยเหลือตนเองได้

Walker (อ้างถึงใน วิชาสึนิ พนานครทรัพย์. 2545 : 16) ได้อธิบายถึงการเกิดขึ้นและดำรงอยู่ของความรุนแรงในครอบครัวต่อสตรีซึ่งประกอบด้วย 3 ขั้นตอนดังนี้ คือ

ขั้นตอนที่ 1 การก่อให้เกิดความเครียด (Tension Building Phase) ในช่วงนี้เป็นช่วงของการเรียนรู้ การใช้ความรุนแรงต่อผู้หญิงที่ถูกคู่รักกระทำรุนแรงจะเป็นขั้นตอนในลักษณะการใช้อารมณ์ของผู้ชาย การเข้าทำร้ายทางอารมณ์และวาจา การใช้คำสั่งและความพยายามในการกำหนดชีวิต โดยเมื่อได้รับการตอบสนองจากผู้หญิงจะทำให้ผู้ชายอารมณ์เย็นลงกลับสู่ความสงบไม่ถกเถียง

และเก็บสิ่งที่เขาไม่พอใจเอาไว้ ผู้หญิงอธิบายการกระทำเหล่านี้ในลักษณะการเดินออกจาก ความรุนแรง อย่างไรก็ตามไม่ว่าผู้หญิงจะทำอะไร ความตึงเครียดก็จะระเบิดออกมา ซึ่งนำไปสู่ การทุบตีทำร้ายในขั้นตอนที่สอง

ขั้นตอนที่ 2 การทำร้ายกัน (Acute Building Phase) ในขั้นตอนนี้ผู้หญิงจะถูกทำร้าย และ บางรายอาจถูกเก็บงำให้อยู่ภายในบ้าน ซึ่งอาจนำไปสู่ความรุนแรงหากผู้หญิงหลบหนีได้ผู้หญิงก็จะ ไปหาที่พักอาศัยกับครอบครัว เพื่อน ความรู้สึกของผู้หญิงในขั้นนี้จะเต็มไปด้วยความเกลียดชังสามี ของตน ประณามและลงโทษตนเอง ซึมเศร้าและหมดหวัง แต่ความรู้สึกเหล่านั้นจะหายไปเมื่อเข้าสู่ ขั้นตอนที่ 3

ขั้นตอนที่ 3 การสำนึกผิดและความรู้สึกหลังการทำร้าย (The Batterer, Loving Contrition) ในขั้นนี้บุคลิกภาพของผู้ชายจะเปลี่ยนไปแตกต่างจากขั้นก่อน เขาจะรู้สึกสำนึกผิดเข้ามาง้อและให้ สัญญาต่าง ๆ ว่าจะไม่กระทำรุนแรงอีก เขาจะหาการสนับสนุนมาจากที่ต่าง ๆ เช่น เพื่อน ญาติพี่น้อง เข้ามาช่วย หรือเขาอาจจะร้องไห้เพื่อแสดงให้ผู้หญิงเห็นว่า เขาไม่สามารถที่จะมีชีวิตอยู่ได้ถ้าเขา ปราศจากเธอ เขาจะพยายามแสดงให้เห็นว่าสัมพันธ์ทั้งหมดนำไปสู่ขั้นตอนที่เกิดการทำร้ายขึ้นได้ อย่างไร โดยพยายามทำให้ผู้หญิงรู้สึกว่สิ่งที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องเลวร้ายอยู่นอกเหนือการควบคุม เกิดขึ้น เพราะเขาไม่พร้อม ขาดวุฒิภาวะ ในขณะที่ผู้หญิงจะมองว่าการให้อภัยของเธอจะเป็นวิธีการ ที่ทำให้ผู้ชายสามารถเปลี่ยนพฤติกรรมได้ สตรีพยายามบิดเบือนละเลยปัญหาการถูกทุบตีนั้น มองว่าเป็นการลืมตัวชั่วขณะของผู้ชาย ในขั้นนี้จึงเป็นการพัฒนาไปสู่การทำร้ายซ้ำแล้วซ้ำเล่า และ ผู้หญิงยังคงวนเวียนอยู่ในความสัมพันธ์รูปแบบนี้ต่อไป

จากที่กล่าวมาข้างต้น อธิบายได้ว่าความรุนแรงในครอบครัวที่เกิดขึ้นซ้ำซากเป็นผลมาจาก การที่ผู้หญิงเรียนรู้ว่าไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ เพราะซึมซับและเรียนรู้จากประสบการณ์ การถูกกระทำซ้ำซากมาโดยตลอด แรงจูงใจของผู้หญิงในการแก้ไขปัญหานั้นน้อยลงยอมทนอยู่ใน ภาวะการถูกกระทำ เพราะผู้หญิงเชื่อว่าไม่มีอะไรที่ตนเองจะทำให้สถานการณ์ความรุนแรง เปลี่ยนไป ความเชื่อมั่นในตนเองของผู้หญิงก็หายไป

2.2 แนวคิดส่งเสริมการอยู่ร่วมกันในครอบครัวในพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำ ด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550

พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 มีผลบังคับ ใช้เมื่อประกาศราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม พ.ศ. 2550 เป็นปีที่ 62 ในรัชกาลปัจจุบัน ในมาตรา 3 ของพระราชบัญญัตินี้ ได้ให้นิยามและกระบวนกรดำเนินงานสำคัญเกี่ยวกับ ความรุนแรงในครอบครัวไว้ ดังนี้

“ความรุนแรงในครอบครัว” ว่าการกระทำใด ๆ โดยมุ่งประสงค์ให้เกิดอันตรายแก่ร่างกาย จิตใจ หรือสุขภาพ หรือกระทำโดยเจตนาในลักษณะที่น่าจะก่อให้เกิดอันตรายแก่ร่างกาย จิตใจ หรือสุขภาพของบุคคลในครอบครัว หรือบังคับหรือใช้อำนาจครอบงำผิดทำนองคลองธรรมให้บุคคลในครอบครัวต้องกระทำการ ไม่กระทำการ หรือยอมรับการกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดโดยมิชอบแต่ไม่รวมถึงการกระทำโดยประมาท

“บุคคลในครอบครัว” หมายความว่า คู่สมรส คู่สมรสเดิม ผู้ที่อยู่กินหรือเคยอยู่กินฉันสามีภริยาโดยมิได้จดทะเบียนสมรส บุตร บุตรบุญธรรม สมาชิกในครอบครัว รวมทั้งบุคคลใด ๆ ที่ต้องพึ่งพาอาศัยและอยู่ในครัวเรือนเดียวกัน

มาตรา 12 ในกรณีที่ศาลพิพากษาว่า ผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัวมีความผิดตาม มาตรา 4 ศาลมีอำนาจกำหนดให้ใช้วิธีการฟื้นฟู บำบัดรักษา คุ้มครองประพฤติผู้กระทำความผิด ให้ผู้กระทำความผิดชดใช้เงินช่วยเหลือบรรเทาทุกข์ ทำงานบริการสาธารณะ ละเว้นการกระทำ อันเป็นเหตุให้เกิดการใช้ความรุนแรงในครอบครัว หรือทำทัณฑ์บนไว้ ตามวิธีการและระยะเวลา ที่ศาลกำหนดแทนการลงโทษผู้กระทำความผิดก็ได้

ในกรณีที่มีการขอมความ การถอนคำร้องทุกข์หรือการถอนฟ้องในความผิดตามมาตรา 4 ให้พนักงานสอบสวนหรือศาล แล้วแต่กรณี จัดให้มีการทำบันทึกข้อตกลงเบื้องต้นก่อนการ ขอมความการถอนคำร้องทุกข์หรือการถอนฟ้องนั้น และกำหนดให้นำวิธีการตามวรรคหนึ่งเป็น เงื่อนไขในการปฏิบัติตามบันทึกข้อตกลงดังกล่าวโดยอนุโลม โดยอาจรับฟังความคิดเห็นของ ผู้เสียหายหรือบุคคลในครอบครัวประกอบด้วยก็ได้ หากได้ปฏิบัติตามบันทึกข้อตกลงและเงื่อนไข ดังกล่าวครบถ้วนแล้วจึงให้มีการขอมความ การถอนคำร้องทุกข์ หรือการถอนฟ้องในความผิดตาม มาตรา 4 ได้ หากผู้ต้องหาหรือจำเลยฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขดังกล่าวให้พนักงานสอบสวน หรือศาลมีอำนาจยกคดีขึ้นดำเนินการต่อไป

หลักเกณฑ์และวิธีดำเนินการตามวรรคหนึ่งและวรรคสอง ให้เป็นไปตามระเบียบที่อธิบดี ผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลางประกาศกำหนดในราชกิจจานุเบกษา หรือรัฐมนตรี ประกาศกำหนด แล้วแต่กรณี

มาตรา 15 ไม่ว่าการพิจารณาคดีการกระทำความรุนแรงในครอบครัวจะได้ดำเนินไปแล้ว เพียงใด ให้ศาลพยายามเปรียบเทียบให้คู่ความได้ขอมความกัน โดยมุ่งถึงความสงบสุขและการอยู่ ร่วมกันในครอบครัวเป็นสำคัญ ทั้งนี้ ให้คำนึงถึงหลักการดังต่อไปนี้ ประกอบด้วย

- 1) การคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว
- 2) การสงวนและคุ้มครองสถานภาพของการสมรสในฐานะที่เป็นศูนย์รวมของชายและ หญิงที่สมัครใจเข้ามาอยู่กินฉันสามีภริยา หากไม่อาจรักษาสถานภาพของการสมรสได้ ก็ให้การหย่า เป็นไปด้วยความเป็นธรรมและเสียหายน้อยที่สุด โดยคำนึงถึงสวัสดิภาพและอนาคตของบุตรเป็น สำคัญ

3) การคุ้มครองและช่วยเหลือครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่ครอบครัวนั้นต้องรับผิดชอบในการดูแลให้การศึกษาแก่สมาชิกที่เป็นผู้เยาว์

4) มาตรการต่าง ๆ เพื่อช่วยเหลือสามีภริยาและบุคคลในครอบครัวให้ปรองดองกันและปรับปรุงความสัมพันธ์ระหว่างกันเองและกับบุตร

กล่าวโดยสรุป การประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ สืบเนื่องจากปัญหาการแก้ไขการใช้ความรุนแรงในครอบครัวมีความละเอียดอ่อนซับซ้อนเกี่ยวพันกับบุคคลใกล้ชิด มีลักษณะพิเศษแตกต่างจากการทำร้ายร่างกายระหว่างบุคคลโดยทั่วไป โดยมีแนวคิดให้ผู้กระทำความผิดมีโอกาสกลับตัวและยับยั้งการกระทำผิดซ้ำ รวมทั้งสามารถรักษาความสัมพันธ์อันดีในครอบครัวไว้ได้ บุคคลในครอบครัวมีสิทธิได้รับความคุ้มครองโดยรัฐจากการใช้ความรุนแรงและการปฏิบัติอันไม่เป็นธรรมภายในครอบครัวด้วย

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับค่านิยมต่อบทบาทชายหญิงในครอบครัว

2.3.1 ทศนคติเกี่ยวกับค่านิยมต่อบทบาทชายหญิงในครอบครัว

วันทนีย์ วาสิกะสิน และสุนีย์ เหมาะประสิทธิ์ (2539 : 52-54) กล่าวถึงค่านิยมของสังคมไทยต่อสตรี ดังนี้

1. ในเรื่องข้อจำกัดของความเป็นหญิง ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นด้วยกับเรื่องต่าง ๆ ว่าสังคมไทยมีค่านิยมในความเป็นผู้หญิงดังนี้ คือ ผู้หญิงมักถูกคุกคามทางเพศจากผู้ชายและมักถูกมองว่าเป็นวัตถุทางเพศ ผู้หญิงเป็นเพศที่ใช้อารมณ์มากกว่าผู้ชาย ผู้หญิงไม่ได้แต่งงานมักถูกเรียกว่า “สาวทีนทีก” ซึ่งมีความหมายในเชิงดูแคลนผู้หญิง แสดงให้เห็นว่าสังคมไทยยังมีข้อจำกัดของความเป็นหญิงที่มีสถานภาพเป็นพลเมืองชั้นสอง โดยผู้หญิงยังคงเป็นวัตถุทางเพศสำหรับผู้ชายและมักถูกคุกคามทางเพศจากเพศชายที่ถือว่าเป็นใหญ่กว่าผู้หญิง ยังมองว่าผู้หญิงที่ไม่แต่งงานเป็นผู้ที่ไร้ค่าและไม่สามารถหาสามีได้ โดยกำหนดคุณค่าของผู้หญิงอยู่ที่การแต่งงานและการมีสามี ซึ่งเป็นค่านิยมที่มีมานานแต่โบราณแล้ว

2. ความเชื่อเรื่องผู้หญิง ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าสังคมไทยนั้นมองเรื่องผู้หญิงถูกทารุณจากสามีเป็นเรื่องในครอบครัว ไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวถ้าสามีนอกใจภรรยา ถือว่าเป็นความบกพร่องของภรรยา และครอบครัวไทยส่วนใหญ่นิยมลูกชายมากกว่าลูกสาว โดยเชื่อว่าผู้หญิงก่อให้เกิดความเสียหายทางเพศได้ ทำให้หลายครอบครัวไม่ได้อบรมให้ลูกชายมีความรับผิดชอบทางเพศต่อผู้หญิง ก่อให้เกิดค่านิยมในทางเชิงซ้อน ในกรณีที่ชายที่ไม่ได้รับผิดชอบต่อผู้หญิง เช่น การตั้งครรภ์นอกสมรสของผู้หญิง การมีความสัมพันธ์ทางเพศก่อนสมรส รวมทั้งการนอกใจคู่สมรสเมื่อมีครอบครัว

3. ในเรื่องการเลือกคู่ครอง ปัจจุบันผู้หญิงมีโอกาสเลือกผู้ชายมาเป็นคู่ครองมากกว่าแต่ก่อน แต่พ่อแม่ยังคงมีอิทธิพลอยู่บ้างต่อการเลือกคู่ครองของลูกสาว และต้องการให้ลูกสาวได้ผู้ชายที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี พ่อแม่อาจรู้สึกเสียหน้าบ้างถ้าลูกสาวไม่ได้แต่งงาน ในอนาคตค่านิยมเรื่องผู้หญิงต้องแต่งงาน หรือพ่อแม่รู้สึกเสียหน้าถ้าลูกสาวไม่ได้แต่งงานอาจจะเป็นค่านิยมที่ค่อย ๆ หดความสำคัญไปเพราะสถานภาพของผู้หญิงจะดีขึ้น ผู้หญิงมีการศึกษา มีหน้าที่ และสามารถช่วยตัวเองได้

4. ในเรื่องการอบรมเลี้ยงดู ครอบครัวไทยมักจะอบรมให้ลูกสาวปรนนิบัติและเชื่องฟังสามี แต่ไม่เห็นด้วยกับการกีดกันเรื่องการศึกษาของลูกสาว และไม่เห็นด้วยกับสาเหตุที่พ่อแม่เลี้ยงดูลูกไม่เสมอภาค เพราะลูกหญิง “สืบสกุล” ไม่ได้ จะเห็นว่ากรณีที่ไม่เห็นด้วยที่มีการกีดกันเรื่องการศึกษาของลูกสาว จะเห็นว่าแนวโน้มในอนาคตผู้หญิงมีโอกาสได้รับการศึกษาเท่ากับผู้ชายมีเพิ่มมากขึ้น และการให้ความสำคัญของการสืบสกุลคงลดน้อยลง แต่สำหรับการปรนนิบัติสามีนั้นเป็นเรื่องที่ไม่เสียหาย แต่ครอบครัวควรให้การอบรมให้ลูกชายรับผิดชอบงานบ้านเพื่อช่วยเหลือผู้หญิงด้วย เพราะในอนาคตสังคมไทยจะเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสถาบันครอบครัวจะเปลี่ยนไป ผู้ชายมีส่วนร่วมรับผิดชอบงานบ้านเท่า ๆ กับผู้หญิง หรือมีส่วนร่วมรับผิดชอบในงานบ้านบ้าง

5. ในเรื่องพฤติกรรมทางเพศของผู้หญิง สังคมยังมีค่านิยมเชิงซ้อน เช่น การประณามภรรยาที่นอกใจสามีมากกว่าสามีนอกใจภรรยา ลูกผู้หญิงควรหวงเห่นพรหมจรรย์ยิ่งชีวิต ผู้หญิงที่ไม่ได้แต่งงานและตั้งครรภ์จะถูกประณามว่า “ใจง่าย” และส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยว่าการที่ผู้หญิงเริ่มความสัมพันธ์กับผู้ชายก่อนเป็นเรื่องไม่เสียหาย และไม่เห็นด้วยว่าภรรยาไม่ควรแสดงออกซึ่งความต้องการทางเพศ แม้กับสามีของตนเอง รวมทั้งการที่สังคมประณามผู้หญิงที่ถูกข่มขืนว่าไม่ระมัดระวังตนเอง

ศิริพร ศิริวัฒนา (2538 : 13-15) ได้แบ่งความรุนแรงในครอบครัว แบ่งได้เป็น 4 ระดับ ดังนี้

1. ระดับโครงสร้างทางสังคม (Larger Society) สภาพสังคมโดยรวม ที่เป็นระบบปีตาธิปไตยหรือระบบความคิดแบบที่เน้นอำนาจของผู้ชาย นอกจากนี้ ค่านิยมในเรื่องบทบาททางเพศที่ผิด ๆ โดยมีวัฒนธรรม ค่านิยมของสังคม และทัศนคติของผู้คนรอบข้างรองรับอยู่ ความเชื่อที่ผิด ๆ ในเรื่องสถานภาพและบทบาทของหญิงและชาย ได้แก่

1.1 ความเชื่อที่ว่าผู้ชายเป็นเพศที่แข็งแกร่งและมีอำนาจมีพลังกำลังและเหตุผลเหนือเพศหญิงซึ่งเป็นเพศที่อ่อนแอ นุ่มนวล ไร้เหตุผล ผู้ชายจึงเหมาะสมที่จะเป็นผู้นำเป็นหัวหน้าครอบครัวผู้หญิงเป็นเพียงผู้ตามเท่านั้น

1.2 ความเชื่อที่ว่าความก้าวร้าวรุนแรงของผู้ชายเป็นเรื่องปกติ ถือว่ามีความเป็นชายชาติตรี แต่ถ้าผู้หญิงเป็นสิ่งที่ไม่สมควรเพราะจะถูกมองว่าไม่มีความเป็นกุลสตรี

1.3 ความเชื่อที่ว่าศรีภรรยาที่ดีต้องสงบเสงี่ยมเจียมตัว ไม่ต่อล้อต่อเถียงสามี ต้องอดทน เคารพเชื่อฟังสามีพร้อมทั้งปรนนิบัติสามีในทุก ๆ เรื่อง

1.4 ความเชื่อที่ว่าสามีคือเจ้าของชีวิตภรรยา มีสิทธิที่จะทำอะไรก็ได้ แม้แต่การทำโทษ ด้วยการทุตีภรรยา ภรรยาไม่มีสิทธิต่อต้านและบุคคลอื่นไม่ควรเข้าไปยุ่ง

1.5 สามีภรรยาดีกันเป็นเรื่องของลึนกับพื้นกระตบกระทั้งกัน ยิ่งดีกันลูกยิ่งดก บุคคลอื่นไม่ควรสนใจ

1.6 ความเชื่อที่ว่าผู้ชายมีเมียแล้วจะมีความสัมพันธ์ทางเพศกับหญิงอื่นอีกก็ได้เป็นเรื่องปกติ แต่ผู้หญิงที่มีสามีแล้วถ้ามีความสัมพันธ์กับชายอื่นถือว่าคบชู้ผู้ชายเป็นหญิงเลยไม่มีใครสมาคมด้วย

2. ระดับสถาบันและบริบทของสังคมในระดับชุมชนใกล้ตัว (Immediate Social Context) ที่มีปัจจัยสนับสนุนให้เกิดความรุนแรง ได้แก่ อัตราการว่างงานสูง อัตราอาชญากรรมสูง จำนวนแหล่งอบายมุข การแพร่ระบาดของยาเสพติด สื่อลามกและสื่อรุนแรงอื่น ๆ รวมถึงสถานภาพของผู้หญิงที่ต่ำ และการอยู่โดดเดี่ยวของผู้หญิง ส่งผลให้โอกาสที่จะเกิดความรุนแรงต่อสตรีย่อมสูงกว่าในชุมชนที่ปราศจากปัญหาเหล่านี้ นอกจากนี้ปัญหายังพบปัจจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสภาพสังคมและสภาพแวดล้อม ดังนี้

2.1 สังคมที่ขาดการตื่นตัวในเรื่องสิทธิมนุษยชนและไม่เชื่อว่ามนุษย์ทุกคนมีสิทธิพื้นฐานเท่าเทียมกัน จะมองว่าบุคคลที่มีสถานภาพสูงกว่ามีสิทธิเหนือกว่าบุคคลอื่นที่เป็นเรื่องปกติ สตรีและเด็กที่มีสภาพต่ำกว่าชาย จึงไม่ได้รับสิทธิต่าง ๆ เท่ากับชาย เป็นเหตุให้กระทำรุนแรงหรือเอาใจเอาเปรียบมากกว่า

2.2 สังคมที่มีพฤติกรรมรุนแรงเป็นตัวอย่างให้เห็นมา สังคมจะมองเรื่องความรุนแรงเป็นเรื่องปกติธรรมดาและยอมรับความรุนแรงมากขึ้น หากพฤติกรรมบางอย่างที่สะท้อนความรุนแรงว่าเป็นสิ่งที่ให้ประโยชน์จะยิ่งเป็นแรงจูงใจให้กระทำรุนแรง

2.3 สภาพแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อการเกิดความรุนแรง สภาพแวดล้อมที่สร้างความกดดันและความเครียด คนในสังคมนั้นจะก้าวร้าวและกระทำรุนแรงได้มาก

3. ระดับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในบ้าน (Immediate Family Context) ได้แก่ ความเป็นใหญ่ของชายในบ้าน โดยเฉพาะการครอบครองทรัพย์สินและอำนาจในการจัดการเรื่องในครอบครัวทุกด้าน การไม่พูดคุยสื่อสารกันระหว่างสามีภรรยาและคนในบ้าน และความขัดแย้งในชีวิตแต่งงาน ครอบครัวที่มีลักษณะแบบนี้ทำให้ผู้หญิงมีโอกาสเสี่ยงสูงมากต่อการถูกกระทำรุนแรงซึ่งปัจจัยร่วมในระดับความสัมพันธ์ของบุคคลในบ้านที่พบบ่อยในเรื่องพฤติกรรมความรุนแรงของครอบครัวที่มีต่อผู้หญิง ได้แก่

3.1 สภาวะที่คู่สมรสอยู่กันตามลำพังแยกจากคนอื่นและมีการควบคุมโดยสังคมน้อยหรือไม่มีใครมายุ่งเกี่ยวกับครอบครัวที่ก่อตั้งโดยปราศจากความพร้อม

3.2 ความแตกต่างเชิงอำนาจ คนที่อำนาจเหนือกว่าจะใช้อำนาจบังคับเอากับผู้ที่อ่อนแอกว่า ยังมีอำนาจแตกต่างกันมาก ความรุนแรงก็ยิ่งเกิดขึ้นมาก ถ้าลดความแตกต่างเชิงอำนาจนี้ได้ ความรุนแรงจะลดลง ชายที่ไม่มีอำนาจควบคุมในที่ทำงานหรือในสังคม แต่มีอำนาจควบคุมพฤติกรรมสมาชิกในครอบครัวได้จะแสดงอำนาจในครอบครัวต่อภรรยาและบุตร ซึ่งอาจแสดงออกมาในรูปการใช้ความรุนแรงในครอบครัวได้

3.3 การไม่ปรับตัวเข้าหากันระหว่างสามีและภรรยา เมื่อมีปัญหาที่จะเก็บกดเอาไว้จนถึงจุดหนึ่งก็จะมีปากเสียงและนำไปสู่การใช้ความรุนแรงในรูปแบบต่าง ๆ ได้

4. ระดับตัวบุคคล (Individual Involved) ที่อาจมีประสบการณ์ความรุนแรงมาก่อนในวัยเด็ก การมีอาวุธในครอบครอง การดื่มแอลกอฮอล์หรือการมีสารเสพติด มีปัญหาความเครียดจากหน้าที่การงานในชีวิตประจำวัน เป็นต้น ซึ่งปัจจัยในระดับตัวบุคคลที่ก่อให้เกิดปัญหาการใช้ความรุนแรงได้แก่

4.1 การเรียนรู้ของบุคคล การซึมซับความรุนแรงจากสังคมและสิ่งแวดล้อมรอบข้าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวัยเด็ก ซึ่งหากครอบครัวมีการใช้ความรุนแรงอย่างสม่ำเสมอ เด็กจะซึมซับพฤติกรรมและแสดงออกเป็นความก้าวร้าว ยอมรับความรุนแรงและเห็นเป็นเรื่องธรรมดาจนเกิดแนวคิดที่เชื่อว่าเมื่อมีปัญหาต้องแก้ปัญหาด้วยความรุนแรง

4.2 ขาดทักษะในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งมีปัญหาทางจิต

4.3 การไม่ยอมรับความผิดแตกต่างของแต่ละบุคคล ทำให้เกิดความขัดแย้งได้มากและเกิดปัญหาการใช้ความรุนแรงตามมา สามีภรรยาที่ขัดแย้งกันเพราะไม่ยอมรับความแตกต่างของกันและกัน ซึ่งจะนำไปสู่การโต้เถียง ทะเลาะกันเป็นประจำและลูกกลายเป็นการทุบตี

4.4 การใช้สารเสพติด การเสพยา รวมทั้งการดื่มสุรา ทำให้การมีสติรู้ตัวน้อยลง การตัดสินใจผิดพลาด การควบคุมตนเองลดลง จึงทำการที่ไม่เคยกระทำมาก่อนได้มากกว่าคนที่มีการควบคุมตนเองได้ดี

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า ทศนคติและค่านิยมชายหญิงในครอบครัว ประกอบไปด้วย ในความเชื่อที่ว่าผู้ชายเป็นเพศที่แข็งแกร่งและมีอำนาจมีพลังกำลัง และเหตุผลเหนือเพศหญิงเป็นผู้นำ เป็นหัวหน้าครอบครัว ผู้หญิงเป็นเพียงผู้ตามเท่านั้น ความเชื่อที่ว่าศรีภรรยาที่ดีต้องสงบเสงี่ยมเจียมตัว ต้องอดทนเคารพเชื่อฟังสามี คุณค่าของผู้หญิงอยู่ที่การแต่งงานและการมีสามี

2.3.2 บทบาทชายหญิงในครอบครัว

1. ความสำคัญของการศึกษาเกี่ยวกับชายหญิง

เมทินี พงษ์เวช (2544 : 12 อ้างถึงใน บุญเสริม หุตะแพทย์, 2546 : 13) ความสำคัญของการศึกษาเกี่ยวกับชายหญิง กล่าวได้ว่าเป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างหญิงชาย สถานภาพ

และบทบาทชายหญิงในครอบครัวและสังคม องค์ความรู้เกี่ยวกับชายหญิง และประเด็นชายหญิงในมิติต่าง ๆ ตลอดจนการวิเคราะห์ทิศทางและแนวโน้มเกี่ยวกับบทบาทชายหญิงในครอบครัว

ความสัมพันธ์ระหว่างชายหญิงที่ปรากฏในครอบครัวและสังคมทั่วไป เป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่มีความเหลื่อมล้ำกัน เนื่องจากบทบาท ภาระหน้าที่ ความรับผิดชอบ การควบคุมการเข้าถึงทรัพยากรต่าง ๆ ตลอดจนอำนาจในการตัดสินใจที่แตกต่างกันระหว่างชายหญิง ความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้อาจมีการเปลี่ยนแปลงได้ เมื่อเวลาผ่านไป และอาจมีปัจจัยบางประการเข้ามามีอิทธิพลต่อความสัมพันธ์เชิงอำนาจนั้น ปัจจัยดังกล่าวอาจเป็นด้านทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง การศึกษา ศาสนา และสภาพแวดล้อม

บุญเสริม หุตะแพทย์ (2546 : 14) ขอบเขตของการศึกษาเกี่ยวกับบทบาทชายหญิง หมายถึงชายหญิงมีความสัมพันธ์กับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม โดยเงื่อนไขทางสังคมและวัฒนธรรมกำหนดให้ชายหรือหญิงแสดงพฤติกรรมและคุณลักษณะที่เหมาะสม เพศที่ถูกกำหนดโดยสังคมนี้อาจเปลี่ยนแปลงได้ตามสภาวะการณ์และเงื่อนไขของสังคมที่เปลี่ยนไป

2. บทบาทชายหญิงในสังคมไทย

บุญเสริม หุตะแพทย์ (2548 : 217, 222) สังคมไทยในอดีตนั้น การแบ่งงานกันทำในครอบครัวค่อนข้างจะมีการแบ่งแยกอย่างชัดเจนว่าผู้ชายจะทำงานนอกบ้านหาเลี้ยงครอบครัว ส่วนผู้หญิงจะรับผิดชอบงานบ้านและเลี้ยงลูกเป็นหลักและอาจจะมีรายได้เสริมจากงานที่ทำในบ้าน เช่น การทอผ้า ทำขนมขาย แต่ปัจจุบันสภาพและบทบาทของผู้หญิงเปลี่ยนแปลงไปตามผลการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมไทยที่ผ่านมา ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิตจากเกษตรกรรมเป็นอุตสาหกรรม ทำให้ผู้หญิงส่วนใหญ่ออกมาทำงานนอกบ้านและมีบทบาทเชิงเศรษฐกิจเพิ่มมากขึ้น แต่ในขณะเดียวกันก็ยังมีภาระงานในบ้านที่ต้องรับผิดชอบอยู่ด้วย และผู้ชายไทยยังเข้ามาช่วยแบ่งงานกันทำในครอบครัวน้อยมาก

สำหรับการตัดสินใจในครอบครัว โดยทั่วไปแล้วการตัดสินใจเป็นการแสดงออกซึ่งอำนาจและสิทธิอำนาจในครอบครัว ถึงแม้ว่าอำนาจสามารถวัดได้โดยผ่านการกระทำต่าง ๆ แต่การตัดสินใจเป็นวิธีการหนึ่ง que แสดงให้เห็นถึงแง่มุมของอำนาจอย่างเปิดเผยที่สุด นอกจากนั้น การตัดสินใจยังแสดงให้เห็นถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสว่า การตัดสินใจในกิจกรรมต่าง ๆ ของครอบครัว จะเป็นการตัดสินใจจากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งแต่เพียงอย่างเดียว หรือทั้งสามีและภรรยาตัดสินใจร่วมกันหรือเท่าเทียมกัน

3. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อบทบาทหญิงชาย

เสาวนิจ นิจอนันต์ชัย (2550 : 11-13) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อบทบาทหญิงชายนั้นมีข้อพิจารณาหลายประการ เพราะหญิงและชายจะเข้าใจบทบาทของตนเองได้ก็ต้องเรียนรู้และ

เรียนแบบจากสมาชิกสังคมตั้งแต่สมาชิกในครอบครัว เพื่อน ชุมชน และสังคมวงกว้าง โดยองค์ประกอบต่าง ๆ ของสังคม เช่น เศรษฐกิจ การเมือง ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี จะมีความสำคัญต่อการแบ่งบทบาทหน้าที่ของชายและหญิงเป็นอย่างมาก ในที่นี้จะกล่าวถึงปัจจัยหลักบางประการ

1. ประเพณีวัฒนธรรม การที่บุคคลและชุมชนปฏิบัติต่อกันตามสภาพหรือตามฐานะความเป็นหญิงชาย และทำต่อกันซ้ำ ๆ ต่อเนื่องกันมาเป็นเวลานาน ๆ จนกลายเป็นประเพณีมีผลต่อการกำหนดและการแบ่งแยกบทบาทหญิงชายทั้งในด้านความเป็นอยู่ในครอบครัว สภาพสังคม และฐานะทางเศรษฐกิจของชายและหญิง ประเพณีวัฒนธรรมของสังคมใดที่ยกย่องบทบาทใดของเพศใด เช่น ยกย่องสตรีเฉพาะบทบาทของความเป็นมารดาหรือเป็นภรรยาที่ดี ไม่ยกย่องบทบาทสตรีในด้านกฎหมายหรือศาสนาก็ทำได้ บทบาทหญิงก็จะถูกปิดกั้นและทำให้บทบาทและพลังของหญิงในบทบาทด้านนั้น ๆ จะไม่สามารถพัฒนาจนมีผลต่อสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของหญิงทั้งหมด

2. สังคม รวมถึงสังคมสังคมทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน และสังคมในระดับประเทศ การปฏิบัติของบุคคลในทุกระดับมีผลกระทบต่อกันและกันในระดับบทบาทหญิงชาย หากสังคมในครอบครัวมีความตระหนักเรื่องความเท่าเทียมกันของบทบาทหญิงและชายมีการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันทั้งเพศชายและเพศหญิง และอบรมบุตรหลานให้มีการแบ่งงาน การเปิดโอกาสให้ชายหญิงในครอบครัวมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ อย่างเท่าเทียมกันจะมีผลต่อการเรียนรู้ของชุมชนและสังคมนอกรับข้าง เมื่อมีการแบ่งบทบาทให้เท่าเทียมกันระหว่างหญิงชายหรืออีกนัยหนึ่งการมีส่วนร่วมที่เท่ากันในทุกกิจกรรมในสังคมทุกระดับจะเกิดผลดี คือ ทั้งหญิงและชายจะมีโอกาสร่วมกันสร้างสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจที่ดีขึ้นทำให้คุณภาพชีวิตของทั้งชายและหญิงดีขึ้น

3. การแบ่งงาน ส่วนใหญ่จะมีผลกระทบต่อสภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของหญิงและชายของทุกสังคม การแบ่งงานเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการกำหนดบทบาทหญิงชายเพราะการที่บุคคลจะได้รับมอบหมายให้ทำงานอะไร แสดงว่าบุคคลนั้นได้ถูกประเมินความเหมาะสมในด้านความสามารถของเขา และได้รับความเชื่อถือจากผู้มอบหมายงานหรือสังคมให้บุคคลจะได้รับสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจจากผลสำเร็จของงานที่ตนทำได้หรือมีส่วนร่วมทำงานนั้น ๆ งานสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คืองานที่ไร้รายได้คืองานอาชีพ และงานที่จำเป็นต้องทำแต่ไม่มีรายได้ ได้แก่ งานในครัวเรือนหรืองานบ้าน ส่วนใหญ่แล้วปัญหาด้านบทบาทหญิงชายที่ปรากฏอยู่ในโลกปัจจุบัน คือ การแบ่งงานที่ไม่เท่าเทียมกัน โดยส่วนใหญ่หญิงจะได้รับบทบาทให้ทำงานในครอบครัวที่ไม่มีรายได้ เพื่อสนับสนุนสามีผู้เป็นหัวหน้าครอบครัวให้ทำงานที่มีรายได้ และหากหญิงได้มีโอกาสทำงานที่มีรายได้นอกบ้าน เธออาจจะมีสถานภาพทางสังคมเศรษฐกิจดีขึ้น

บ้าง จากการทำงานที่มีรายได้ แต่หญิงก็ยังต้องรับผิดชอบงานในบ้านด้วย จึงทำให้ภาระงานของหญิงที่ทำงานนอกบ้านมีภาระมากกว่าหญิงที่ทำงานบ้านอย่างเดียว ซึ่งเป็นบทบาทดั้งเดิมของหญิงเกือบทุกสังคม การทำงานนอกบ้านพร้อมกับภาระงานบ้าน โดยฝ่ายชายมีส่วนร่วมน้อยหรือไม่มีเลย มีผลต่อสุขภาพและคุณภาพชีวิตของหญิง ประเด็นการแบ่งงานให้เท่าเทียมกันระหว่างหญิงชายเป็นประเด็นที่มีการพิจารณากันมากขึ้นในสังคมทุกประเทศที่สตรีมีการศึกษา มีงานที่มีรายได้มากขึ้น แต่สตรีจำนวนมากยังคงรับภาระงานบ้านหนักทำให้เกิดภาระงานที่มากเกินไป และประเด็นที่สตรีถูกเลือกปฏิบัติในเรื่องอัตราจ้าง ตำแหน่งงาน และสภาพการทำงาน

4. เศรษฐกิจ ปัจจัยทางเศรษฐกิจมีผลต่อบทบาทหญิงชายในทุกสังคม หากสังคมใดกำหนดให้หญิงและชายมีบทบาทที่เท่าเทียมกันในการลงทุนทางเศรษฐกิจ เป็นต้น ในการกู้ยืมเงินเพื่อการลงทุน การเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการด้านเศรษฐกิจในฐานะผู้กำหนดนโยบาย ผู้ผลิตหรือผู้บริหารจะทำให้สังคมนั้นมีความหลากหลายในการพัฒนาความคิดริเริ่ม การผลิตและการตลาด เมื่อมีหญิงและชายเข้ามามีส่วนร่วมในเศรษฐกิจ บทบาทหญิงชายในทางเศรษฐกิจก็ทำให้เกิดการพัฒนาไปตามความต้องการของชายและหญิงในฐานะผู้ซื้อหรือผู้รับบริการอย่างทั่วถึงด้วย

5. ศาสนา ความเชื่อทางศาสนาเป็นส่วนหนึ่งในการเสริมสร้างความเชื่อด้านบทบาทหญิงชาย พื้นฐานทางศาสนาส่วนใหญ่มีข้อกำหนดให้ชายเป็นใหญ่และชายอยู่ในฐานะผู้นำหรืออยู่ในฐานันดรที่ศักดิ์สิทธิ์กว่าหญิง เช่น ศาสนาพุทธ คริสต์ และอิสลาม มีข้อจำกัดหรือข้อห้ามมิให้หญิงบวชเป็นพระหรือเป็นผู้นำศาสนาได้ในฐานะที่เท่าเทียมกับชาย นอกจากนี้การที่พระสงฆ์หรือผู้นำศาสนาห้ามสัมผัสจับต้องหญิงหรือมีข้อห้ามหญิงเข้าสถานที่เฉพาะสักการะสถาน เป็นต้น กฎทางศาสนาทำให้เกิดการจำกัดบทบาทชายหญิงในสังคมด้านศาสนา แม้ว่าสตรีจะมีบทบาทมากในกิจกรรมทางศาสนา และวิวัฒนาการของโลกปัจจุบันทำให้สตรีมีความสามารถและบทบาทมากขึ้นในหลาย ๆ ด้าน แต่สตรียังถูกกำหนดบทบาทให้ด้อยกว่าอย่างชัดเจนในการปฏิบัติตามพิธีกรรมหรือข้อกำหนดของศาสนา

6. ค่านิยมและทัศนคติ เป็นสิ่งที่สะสมถ่ายทอดกันมา ค่านิยมและทัศนคติในทางลบหรือทางบวกต่อเพศหญิงหรือเพศชาย มีผลสืบเนื่องมาจากมิติต่าง ๆ ในตัวบุคคลและสังคม เป็นต้น ความเชื่ออันเกิดจากศาสนาและวัฒนธรรมประเพณีที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมา ค่านิยมและทัศนคติที่เป็นปัญหาก็คือ ค่านิยมเชิงซ้อน (Double Standard) กล่าวคือ เหตุการณ์หนึ่งปฏิบัติต่อเพศชายแบบหนึ่ง แต่ปฏิบัติต่อเพศหญิงอีกแบบหนึ่ง หรือมาตรฐานบางอย่างควรมีสองระดับเพื่อให้โอกาสเพศหญิงที่มีกำลังน้อยกว่าโดยธรรมชาติได้แสดงบทบาทในบางอย่างที่สามารถทำได้ ในงานด้านต่าง ๆ ค่านิยมเชิงซ้อนและการกำหนดเกณฑ์เดียวโดยมีเจตนาปิดกั้นโอกาส ทำให้เกิดข้อจำกัดในด้านความหลากหลายของความคิดและพลังสร้างสรรค์ที่ดีจากทั้งหญิงและชายร่วมกัน

7. การศึกษา การศึกษาทั้งในและนอกระบบมีส่วนสำคัญในการปลูกฝังความเชื่อในเรื่องเพศ และเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้คนมีศักยภาพในด้านคุณภาพชีวิตของตนเองให้ดีขึ้น กล่าวอีกในหนึ่ง คือ การศึกษามีส่วนสำคัญในการพัฒนาสถานภาพและสภาพของบุคคลให้ดีขึ้น โดยมีส่วนช่วยส่งเสริมให้บทบาทผู้หญิงไทย ถูกคาดหวังให้เป็นไปตามที่เรียน จึงดูเหมือนว่าจะเท่าเทียมกัน แต่ก็ยังมีความแตกต่างกันในสิ่งที่เรียน ในสังคมไทยมีพัฒนาการด้านความเท่าเทียมกันของโอกาสในการศึกษาระหว่างเพศหญิงและเพศชายดีขึ้นมากในภาวะปกติ หากแต่ในกรณีวิกฤตเศรษฐกิจหรือในสถานการณ์จำเป็นของครอบครัวยังมีการเลือกปฏิบัติในการให้โอกาสกับเด็กชายก่อน เด็กหญิงอยู่ข้างในกลุ่มซึ่งยังคงยึดค่านิยมให้เพศชายเป็นผู้นำครอบครัว และเป็นผู้หารายได้ด้วยการทำงานนอกบ้านแต่ฝ่ายเดียว

8. ครอบครัว เป็นพื้นฐานของทุกคนที่จะถูกปลูกฝังค่านิยมบทบาทหญิงชายที่เท่าเทียมกัน บทบาทของพ่อแม่ที่เสมอภาคกัน ให้เกียรติกันและกันในทุกกรณี มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในบ้าน การหารายได้และภาระการเลี้ยงดูบุตร จะก่อให้เกิดการเรียนรู้ในตัวคนรุ่นต่อไป เกิดการเรียนรู้แบบของชุมชนและสังคม และจะทำให้เกิดการใช้ทรัพยากรมนุษย์ทั้งสองเพศอย่างถูกต้องเหมาะสมและมีประสิทธิภาพสูงสุด

9. การเมืองและการบริหาร มิติทางการเมืองในสังคมไทยเป็นที่เข้าใจกันโดยทั่วไปว่า ยังอยู่ในสภาพที่กำลังพัฒนาไปสู่ระบอบประชาธิปไตย ขณะเดียวกันยังมีข้ออ่อนด้อยในรูปแบบและกระบวนการพัฒนาการเมืองและการบริหารงานภาครัฐอยู่มาก นักการเมืองส่วนใหญ่ยังเป็นชายและมีวิธีการเมืองแบบสร้างชื่อเสียง หาผลประโยชน์เพื่อตนเองและพวกพ้องอยู่มาก การอุทิศตนและการแสดงความรับผิดชอบต่อผลเสียหายในการบริหารยังมีอยู่น้อยมากเมื่อเทียบกับประเทศที่พัฒนาแล้วหลาย ๆ ประเทศ แต่อย่างไรก็ตามปัจจุบันได้มีสตรีเข้าร่วมด้านการเมืองและการบริหารในระดับสูงมากขึ้น แต่ยังคงอยู่ในระดับน้อย

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า บทบาทชายหญิงในครอบครัว ประกอบไปด้วย การแบ่งงานกันทำ ในครอบครัวค่อนข้างจะมีการแบ่งแยกอย่างชัดเจนว่า ผู้ชายจะทำงานนอกบ้านหาเลี้ยงครอบครัว ส่วนผู้หญิงจะรับผิดชอบงานบ้านและเลี้ยงลูกเป็นหลักและอาจจะมิรายได้เสริมจากงานที่ทำในบ้าน การตัดสินใจในครอบครัว การตัดสินใจในกิจกรรมต่าง ๆ ของครอบครัว จะเป็นการตัดสินใจจากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งแต่เพียงอย่างเดียว หรือทั้งสามีและภรรยาตัดสินใจร่วมกัน

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการสนับสนุนทางสังคม

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมย่อมส่งผลกระทบต่อครอบครัวไม่มากนักน้อย นอกจากครอบครัวเรียนรู้ที่จะปรับตัวเพื่อให้สามารถอยู่รอดได้ในกระแสการเปลี่ยนแปลงแล้ว บางครั้งโดย

คำพังครอบครัวอาจไม่สามารถฟันฝ่าอุปสรรคไปได้อย่างราบรื่น จำเป็นต้องขอรับการช่วยเหลือจากแหล่งสนับสนุนอื่น ๆ เรียกได้ว่าเป็นการสนับสนุนทางสังคมต่อครอบครัว

2.4.1 ความหมายการสนับสนุนทางสังคม

การสนับสนุนทางสังคม (Social Support) เป็นสิ่งที่ทำให้บุคคลรู้ว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่ง ได้รับการยอมรับและเป็นที่รักเป็นคนที่มีความค่า การสนับสนุนทางสังคมยังให้ข้อมูล ซึ่งสามารถที่จะทำให้บุคคลนั้นสามารถแก้ไขปัญหาและปรับตัว เพื่อการเปลี่ยนแปลงการสนับสนุนทางสังคมเกิดขึ้นจากการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ทำให้บุคคลรับรู้หรือประเมินว่าตนเองจะได้รับการช่วยเหลือและได้รับการตอบสนองอย่างไร การสนับสนุนทางสังคมจึงมีผลต่อความเป็นอยู่ การตัดสินใจและการปรับตัวของบุคคลที่เผชิญภาวะวิกฤติ ดังนั้น การสนับสนุนทางสังคมจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญที่มีผลต่อการตัดสินใจของผู้หญิงที่ตกอยู่ในปัญหาการกระทำรุนแรงจากสามีหรือคู่อีก

เพนเตอร์ (1987 อ้างถึงใน อุษณา เทียรแสงทอง. 2548 : 38) ได้ให้ความหมายของการสนับสนุนทางสังคมว่าเป็นการที่บุคคลรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของ การได้รับการยอมรับ ได้รับความรัก รู้สึกมีคุณค่าในตนเองเป็นที่ต้องการของบุคคลอื่น โดยได้รับจากกลุ่มคนในระบบสังคมนั้น ๆ เป็นผู้ให้การสนับสนุนด้านจิตใจอารมณ์ วัสดุ อุปกรณ์ ข่าวสาร คำแนะนำ ซึ่งจะช่วยให้บุคคลสามารถดำรงอยู่ในสังคมได้อย่างเหมาะสม

คอบบี้ (Cobb. 1979 อ้างถึงใน อุษณา เทียรแสงทอง. 2548 : 38) ให้ความหมายของการสนับสนุนทางสังคมว่าเป็นข้อมูลหรือข่าวสาร จากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่ทำให้ผู้รับเชื่อว่าได้รับความรัก ความอบอุ่น และการดูแลเอาใจใส่ และได้รับการยกย่อง เป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายการสื่อสารและความผูกพันซึ่งกันและกัน

คาห์น (1979 อ้างถึงใน อุษณา เทียรแสงทอง. 2548 : 38) ให้คำจำกัดความของการสนับสนุนทางสังคมว่าการสนับสนุนทางสังคมเป็นการปฏิสัมพันธ์อย่างมีจุดมุ่งหมายระหว่างบุคคล ซึ่งจะก่อให้เกิดสิ่งเหล่านี้ขึ้นหนึ่งหรือมากกว่าหนึ่ง คือ ความผูกพันในแง่ดีจากคนหนึ่งไปยังอีกคนหนึ่ง การยืนยันรับรองหรือเห็นพ้องกับพฤติกรรมของอีกผู้หนึ่ง การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทางด้านเงินทอง สิ่งของ หรืออื่น ๆ

บุญเยี่ยม ตระกูลวงษ์ (2528 อ้างถึงใน อุษณา เทียรแสงทอง. 2548 : 38) ให้ความหมายการสนับสนุนทางสังคมว่าการสนับสนุนทางสังคมหมายถึง สิ่งที่ได้รับ “ผู้รับการสนับสนุน” ได้รับความช่วยเหลือด้านข้อมูลข่าวสาร วัสดุสิ่งของหรือการสนับสนุนด้านจิตใจจาก “ผู้ให้การสนับสนุน” ซึ่งอาจเป็นบุคคลหรือกลุ่มบุคคล แล้วมีผลทำให้ผู้รับปฏิบัติไปในทางที่ผู้รับต้องการ ในที่นี้หมายถึงผู้ให้การสนับสนุนทางสังคมอาจเป็นบุคคลในครอบครัว เช่น พ่อแม่ สามี ภรรยา ญาติ พี่น้อง เพื่อนบ้าน เพื่อนร่วมงาน หรือนักสังคมสงเคราะห์

เซฟเฟอร์ และคณะ (Sheafer C. et al. n.d. : 55 อ้างถึงใน อาษา โอปัททชัยวิน. 2552 : 32) ให้ความหมายว่าการสนับสนุนทางสังคมเป็นการได้รับการช่วยเหลือด้านอารมณ์ เช่น ให้ความรักเอาใจใส่ เห็นคุณค่า ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการลดภาวะเครียดและดำรงไว้ซึ่งสุขภาพจิตและกายที่ดี ด้านข้อมูลข่าวสาร ได้แก่ การให้คำแนะนำเรื่องต่าง ๆ การชี้แหล่งข้อมูลเพื่อการค้นคว้าเพิ่มเติม เป็นต้น และด้านวัตถุสิ่งของ เช่น วัสดุ อุปกรณ์ สิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ตลอดจนเงิน

จากนิยามข้างต้นสรุปได้ว่า การศึกษาการสนับสนุนทางสังคม หมายถึง การได้รับการสนับสนุนทางด้านจิตใจและอารมณ์ ด้านข่าวสาร ด้านเงิน สิ่งของ และบริการ ได้รับการสัมผัสความรักความห่วงใย ความอบอุ่น การดูแลเอาใจใส่จากคนรอบข้างที่ใกล้ชิดที่มีความรักความผูกพันซึ่งกันและกันและได้รับคำแนะนำให้คำปรึกษา การได้รับการช่วยเหลือจากชุมชน สังคม และประเทศชาติ

2.4.2 ความสำคัญของการสนับสนุนทางสังคม

โคเฮน และวิลส์ (Cohen S. and Wills TS. 1985 : 58 อ้างถึงใน อาษา โอปัททชัยวิน. 2552 : 31-32) เสนอสมมติฐานเกี่ยวกับบทบาทของแรงสนับสนุนทางสังคมที่มีผลต่อสภาวะสุขภาพของบุคคลทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยช่วยเหลือป้องกันและลดระดับความเครียดของบุคคล ทำให้บุคคลสามารถปรับตัวต่อเหตุการณ์ในชีวิตตลอดจนความเจ็บป่วยได้ดีขึ้นในสองลักษณะ คือ

1. แรงสนับสนุนทางสังคมที่มีผลโดยตรงต่อสภาวะสุขภาพ การได้รับความช่วยเหลือโดยตรงจะทำให้บุคคลเกิดอารมณ์ที่มั่นคงกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและตระหนักถึงการมีคุณค่าในตนเอง ซึ่งจะมีผลต่อการมีภาวะสุขภาพและพฤติกรรมทางสุขภาพที่ดี

2. แรงสนับสนุนทางสังคม เป็นตัวกันชนหรือบรรเทาผลกระทบที่เกิดจากภาวะความเครียด โดยจะป้องกันไม่ให้เกิดความเครียดทั้งทางร่างกายและจิตใจ เนื่องมาจากความเครียดที่เกิดขึ้นจากความรู้สึกว่าตนเองไร้ค่า หมดหนทางแก้ไขปัญหา สูญเสียความภาคภูมิใจในตนเอง และไม่สามารถเผชิญกับเหตุการณ์นั้นได้ การได้รับการสนับสนุนทางสังคมที่เพียงพอจะช่วยป้องกันบุคคลจากความเครียดได้โดยเผชิญกับเหตุการณ์นั้นได้โดย

- 2.1 เป็นตัวเปลี่ยนแปลงแก้ไขความคิดของบุคคลเมื่อต้องเผชิญกับภาวะเครียด ช่วยให้บุคคลได้ประเมินเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นว่าไม่รุนแรงหรือรุนแรงน้อยลง เพราะการได้รับแรงสนับสนุนทางสังคมจะทำให้บุคคลเกิดความรู้สึกว่าไม่มีเหตุการณ์ใดเกิดขึ้น จะมีผู้ที่สามารถให้ความช่วยเหลือหรือช่วยบรรเทาความเครียดให้ลดลงได้

- 2.2 เป็นกระบวนการรับรู้ต่อเหตุการณ์ เป็นการช่วยหรือกำจัดปฏิกิริยาที่เกิดหรือผลจากความเครียดที่มีต่อร่างกายโดยตรง บุคคลที่ได้รับการสนับสนุนทางสังคมมากจะมีความเครียดน้อย เพราะรู้สึกว่ามีคนเข้าใจและคอยให้ความช่วยเหลือ เช่น อาจให้ยืมสิ่งของ เงินทอง

หรือให้คำปรึกษาแนะนำ ช่วยให้คุณคนได้มีการแก้ไขปัญหา ลดการรับรู้ความสำคัญของปัญหา การได้รับข้อมูลจะทำให้บุคคลมีการรับรู้เกี่ยวกับตนเองและสิ่งแวดล้อมมากขึ้น เข้าใจเหตุการณ์ ได้ดียิ่งขึ้น โดยมีการประเมินเหตุการณ์นั้นซ้ำ ซึ่งจะช่วยให้คุณคนนั้นสามารถที่จะควบคุมสถานการณ์ได้

2.4.3 ประเภทของการสนับสนุนทางสังคม

คอบบ์ (1976 อ้างถึงใน อุษณา เทียรแสงทอง. 2548 : 40) ได้แบ่งการสนับสนุนออกเป็น 3 ด้าน คือ

1. การสนับสนุนด้านจิตใจและอารมณ์ (Emotional Support) เป็นข้อมูลที่ทำให้บุคคลเชื่อว่าเขาได้รับความรักและการดูแลเอาใจใส่ ซึ่งมักจะได้รับความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดและมีความผูกพันลึกซึ้งต่อกัน
2. การสนับสนุนด้านการยอมรับและเห็นคุณค่า (Esteem Support) เป็นข้อมูลที่ทำให้บุคคลรู้สึกว่าคุณค่าเป็นผู้ที่มีคุณค่า เป็นที่ยอมรับของบุคคลอื่น
3. การสนับสนุนด้านการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม (Socially Support or Network Support) เป็นข้อมูลที่ทำให้บุคคลรู้สึกว่าตนเป็นสมาชิก หรือส่วนหนึ่งของเครือข่ายทางสังคมและมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

ไทร์เดนท์ (1985 อ้างถึงใน อุษณา เทียรแสงทอง. 2548 : 40) ได้แบ่งการสนับสนุนออกเป็น 3 ด้าน คือ

1. การสนับสนุนทางด้านอารมณ์ (Emotional Support) หมายถึง ความรักใคร่ ผูกพัน ความใกล้ชิด การให้ความมั่นใจ การยอมรับ ความห่วงใย เอาใจใส่ ซึ่งจะนำไปสู่ความรู้สึกว่าตนเป็นที่รัก ห่วงใย และเป็นส่วนหนึ่งของสังคม
2. การสนับสนุนด้านข้อมูลข่าวสาร (Information Support) หมายถึง การให้ข้อมูลและคำแนะนำที่สามารถให้คุณคนแก้ปัญหาได้หรือการให้ข้อมูลป้อนกลับเกี่ยวกับพฤติกรรมและการกระทำของคุณคน
3. การสนับสนุนด้านสิ่งของ (Tangible Support) หมายถึง การให้ความช่วยเหลือในด้านสิ่งของ เงินทอง เวลา แรงงาน เมื่อคุณคนต้องการ

เฮาส์ (1981 อ้างถึงใน อุษณา เทียรแสงทอง. 2548 : 40) ได้แบ่งการสนับสนุนทางสังคมออกเป็น 4 ประเภท คือ

1. การสนับสนุนด้านอารมณ์ (Emotional Support) หมายถึง ความรู้สึกเห็นอกเห็นใจ การให้กำลังใจ การยอมรับนับถือ และเห็นคุณค่าระหว่างบุคคลที่เกี่ยวข้องกัน

2. การสนับสนุนด้านการประเมินเปรียบเทียบ (Appraisal Support) หมายถึง การได้รับข้อมูลย้อนกลับ (Feed Back) การเห็นพ้อง การยอมรับพฤติกรรมผู้อื่น เพื่อนำไปใช้ประเมินตนเอง ซึ่งทำให้เกิดความมั่นใจ และทำให้เปรียบเทียบตนเองกับผู้อื่น

3. การสนับสนุนด้านข้อมูลข่าวสาร (Informational Support) หมายถึง การให้ข้อมูล การตักเตือน การให้คำแนะนำ การให้คำปรึกษาที่สามารถนำไปใช้แก้ปัญหาที่เกิดขึ้นและการให้ข่าวสาร

4. การสนับสนุนด้านสิ่งของหรือบริการ (Instrumental Support) หมายถึง พฤติกรรม การช่วยเหลือในรูปวัตถุ หรือสิ่งของ เวลา เงิน แรงงาน หรือบริการ

ไวส์ (Weiss, 1974 Cited in Diamond & Jones, 1983 : 235 – 236) กล่าวถึง ชนิดของการสนับสนุนทางสังคมและผลของการขาดการสนับสนุนทางสังคมตามชนิดต่าง ๆ ดังนี้

1. การได้รับความผูกพันใกล้ชิดสนิทสนม (Attachment) เป็นสัมพันธภาพแห่งความใกล้ชิดที่ทำให้รู้สึกว่าเป็นที่รักและได้รับการดูแลเอาใจใส่ ซึ่งมักได้รับจากบุคคลใกล้ชิด เช่น คู่สมรส สมาชิกในครอบครัวเดียวกัน ถ้าขาดการสนับสนุนชนิดนี้จะรู้สึกเดียวดาย

2. การมีโอกาสเลี้ยงดูผู้อื่น (Opportunity of Nurture) หมายถึง การที่บุคคลมีความรับผิดชอบในการเลี้ยงดูหรือช่วยเหลือบุคคลอื่น และทำให้ตนเองเกิดความรู้สึกว่าเป็นที่ต้องการของบุคคลอื่นและพึงพอใจได้ถ้าขาดการสนับสนุนชนิดนี้จะทำให้บุคคลรู้สึกว่าชีวิตไร้ค่า

3. การมีส่วนร่วมในสังคมหรือเป็นส่วนหนึ่งของสังคม (Social Integration) หมายถึง การมีโอกาสได้เข้าร่วมกิจกรรมสังคม ทำให้มีการแบ่งปันแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน รวมทั้งมีความห่วงใยเข้าใจซึ่งกันและกัน ถ้าขาดการสนับสนุนชนิดนี้จะทำให้บุคคลรู้สึกถูกแยกออกจากสังคม

4. การได้รับกำลังใจว่าเป็นผู้มีคุณค่า (Reassurance of Worth) หมายถึง การที่บุคคลได้รับความเคารพยกย่องและชื่นชม ที่สามารถแสดงบทบาททางสังคมอันเป็นที่ยอมรับของสมาชิกในครอบครัวและสังคม ถ้าขาดการสนับสนุนชนิดนี้จะทำให้บุคคลรู้สึกขาดความมั่นใจหรือไร้ประโยชน์

5. ความเชื่อมั่นในความเป็นมิตรที่ดี (Sense of Reliable Alliance) การสนับสนุนจะได้จากครอบครัวหรือญาติ ซึ่งจะมีความคาดหวังที่จะได้รับความช่วยเหลือ ห่วงใยซึ่งกันและกันอย่างต่อเนื่อง ถ้าขาดจะทำให้บุคคลรู้สึกว่าขาดความมั่นคงและถูกทอดทิ้ง

6. การได้รับการชี้แนะ (Obtaining of Guidance) หมายถึง การได้รับความจริงใจช่วยเหลือทางด้านอารมณ์ข้อมูลข่าวสารจากบุคคลที่ตนศรัทธาและเชื่อมั่นในช่วงที่บุคคลเผชิญกับความเครียดหรือภาวะวิกฤติ ถ้าขาดการสนับสนุนชนิดนี้จะทำให้บุคคลรู้สึกขาดความเชื่อมั่นและไม่กล้าเผชิญกับปัญหา

2.4.4 องค์ประกอบของการสนับสนุนทางสังคม

ไวส์ (Weiss R. อ้างถึงใน อาษา โอปัททกษีชีวิน. 2552 : 35-36) ได้กล่าวถึง แรงสนับสนุนทางสังคมตามองค์ประกอบต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. ด้านความผูกพัน รักใคร่ (Attachment) เป็นสัมพันธภาพแห่งความใกล้ชิดที่ทำให้รู้สึกว่าคุณเป็นคนที่รักและได้รับการดูแลเอาใจใส่ ซึ่งมักจะได้รับการดูแลจากบุคคลใกล้ชิด เช่น เพื่อนสมาชิกในครอบครัวเดียวกันหรือเพื่อนบ้าน

2. ด้านการได้มีโอกาสได้เกื้อกูลและดูแลผู้อื่น (Opportunity of Nurturance) หมายถึง การที่บุคคลมีความรับผิดชอบในการเลี้ยงดูหรือช่วยเหลือเกื้อกูลบุคคลอื่น แล้วทำให้ตัวเองเกิดความรู้สึกว่าจำเป็นต้องการของบุคคลอื่น และผู้อื่นพึ่งพาได้

3. ด้านการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม (Social Integration) หมายถึง การมีโอกาสได้เข้าร่วมในกิจกรรมของสังคม ทำให้มีการแบ่งปันและเปลี่ยนแปลงซึ่งกันและกัน ในด้านความคิด กำลังใจและกำลังบุคคลตามโอกาสอันควร ทำให้เกิดความห่วงใยซึ่งกันและกัน

4. ด้านความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง (Reassurance of Worth) หมายถึง การที่บุคคลได้รับการเคารพยกย่องและชื่นชม ที่สามารถแสดงบทบาททางสังคมอันเป็นที่ยอมรับของสมาชิกในครอบครัว

5. ด้านการได้รับการช่วยเหลือและคำแนะนำ (Assistance) ได้แก่ การได้รับข้อมูล ข่าวสาร การสนับสนุนด้านอารมณ์ การช่วยเหลือด้านวัตถุสิ่งของ เพื่อนำไปใช้ในการแก้ไขปัญหาและการเผชิญปัญหาของชีวิต

2.4.5 แหล่งที่มาของการสนับสนุนทางสังคม

กอตไลท์ (Gottlieb. ม.ป.ป. อ้างถึงใน อาษา โอปัททกษีชีวิน. 2552 : 34) ได้แบ่งระดับของแรงสนับสนุนทางสังคมออกเป็น 3 ระดับ คือ

1. ระดับกว้าง (Macro-level) เป็นการพิจารณาถึงการเข้าร่วมหรือการมีส่วนร่วมในสังคมอาจวัดได้จากความสัมพันธ์กับสถาบันทางสังคม การเข้าร่วมกับกลุ่มต่าง ๆ ด้วยความสมัครใจและการดำเนินชีวิตอย่างไม่เป็นทางการ

2. ระดับกลุ่มเครือข่าย (Meso-level) เป็นการมองที่โครงสร้างและหน้าที่ของเครือข่ายด้วยการวัดอย่างเฉพาะเจาะจงถึงกลุ่มบุคคลที่มีสัมพันธภาพอย่างสม่ำเสมอ เช่น เพื่อน ชนิดของการสนับสนุนในระยะนี้ ได้แก่ การให้คำปรึกษา การช่วยเหลือด้านวัตถุ ความเป็นมิตร การสนับสนุนทางอารมณ์และการยกย่อง

3. ระดับแคบหรือระดับลึก (Micro-level) เป็นการพิจารณาความสัมพันธ์ของบุคคลที่ใกล้ชิดสนิทสนมกันมากที่สุด ทั้งที่มีความเชื่อว่าคุณภาพของความสัมพันธ์มีความสำคัญมากกว่า

ปริมาณ คือ ขนาด จำนวน และความถี่ของความสัมพันธ์ ซึ่งโครงสร้างของเครือข่ายแรงสนับสนุนทางสังคมระดับนี้ ได้แก่ สามี ภรรยา และสมาชิกในครอบครัวซึ่งมีความใกล้ชิดกับทางอารมณ์

เทินเนอร์ และเฮลล์ม (1994 : 429 อ้างถึงใน อาษา โอปัททภักชชีวิน. 2552 : 35) ได้แบ่งแหล่งสนับสนุนทางสังคมไว้ดังนี้ คือ

1. กลุ่มไม่เป็นทางการ ได้แก่ ครอบครัว เพื่อน จะมีความใกล้ชิดสนิทสนมที่สุดและเป็นความสัมพันธ์ที่สม่ำเสมอ
2. กลุ่มกึ่งทางการ ได้แก่ องค์กรศาสนา ชมรม สมาคมต่าง ๆ
3. กลุ่มทางการ ได้แก่ หน่วยงานบริการทางสังคม

เพนเดอร์ (Pender. 1996 : 257-258 อ้างถึงใน อาษา โอปัททภักชชีวิน. 2552 : 35) ได้อธิบายบุคคลอาจได้รับการสนับสนุนทางสังคมจากกลุ่มบุคคลในสังคมของตนเองหลายกลุ่ม ซึ่งสรุปได้ดังนี้ คือ

1. กลุ่มบุคคลที่มีความผูกพันกันตามธรรมชาติประกอบด้วย บุคคล 2 ประเภท คือ ประเภทแรกเป็นบุคคลที่อยู่ในครอบครัวสายตรง ได้แก่ ปู่ย่าตายาย พ่อแม่ ลูกหลาน และประเภทที่สองเป็นครอบครัวใกล้ชิด ได้แก่ เพื่อนฝูงในวัยเดียวกัน เพื่อนบ้าน คนรู้จัก เพื่อนร่วมงาน และคนใกล้ชิด
2. องค์กรและสมาคม หมายถึง กลุ่มบุคคลที่รวมตัวกันเป็นหน่วย ชมรม สมาคม และองค์กร เพื่อให้การช่วยเหลือสนับสนุนผู้อื่น เช่น ชมรมผู้สูงอายุ สโมสรไลออนส์ องค์กรทางศาสนา
3. กลุ่มวิชาชีพ หมายถึง กลุ่มบุคคลที่ให้การช่วยเหลือเกี่ยวกับการส่งเสริมป้องกัน รักษา และฟื้นฟูสุขภาพของประชาชน เช่น แพทย์ พยาบาลและนักกายภาพบำบัด

2.4.6 ประโยชน์ของการสนับสนุนทางสังคม

เพนเดอร์ (1987 อ้างถึงใน อาษา โอปัททภักชชีวิน. 2552 : 41) กล่าวถึงประโยชน์ของการสนับสนุนทางสังคม ดังนี้

1. ส่งเสริมการเจริญเติบโตและการทำงานของระบบต่าง ๆ ในร่างกาย พัฒนาสิ่งแวดล้อมเพื่อเป็นการเพิ่มคุณค่าของตนเอง ทำให้มีอารมณ์มั่นคงและมีความสุขในชีวิต
2. ลดความเครียดเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิต
3. มีการป้องกัน ยืนยัน รับรอง หรือการทำให้เกิดความมั่นใจและคาดการณ์การกระทำของบุคคลนั้นว่าเป็นที่ต้องการของสังคม
4. เป็นกันชนหรือเบาะรองรับเหตุการณ์ที่เป็นภาวะวิกฤตในชีวิตโดยมีอิทธิพลต่อการแปลเหตุการณ์ และการตอบสนองทางอารมณ์ของบุคคลทำให้บุคคลมีการปรับตัวได้ดีและมีพฤติกรรมการจัดการปัญหาที่ดี

ในการศึกษาครั้งนี้ การสนับสนุนทางสังคม หมายถึง สิ่งที่สตรีได้รับความรุนแรงในครอบครัวได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือด้านต่าง ๆ และได้แบ่งการสนับสนุนทางสังคมเป็น 3 ด้าน ได้แก่

1. การสนับสนุนทางด้านจิตใจและอารมณ์ คือ การที่บุคคลได้รับความรัก ความผูกพัน ความใกล้ชิดสนิทสนม การให้ความมั่นใจ การยอมรับซึ่งกันและกัน เป็นห่วงเป็นใย การเอาใจใส่ ซึ่งจะนำไปสู่ความรู้สึกว่าตนเป็นที่รัก ความห่วงใยทำให้รู้สึกว่าคุณค่า เป็นที่ยอมรับ และเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว

2. การสนับสนุนทางด้านข่าวสาร คือ การให้ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ คำแนะนำ การตัดสินใจว่ากล่าวที่สามารถให้บุคคลนำไปใช้ในการแก้ไขปัญหาหรือพฤติกรรมและการกระทำของบุคคลที่เกิดขึ้น

3. การสนับสนุนด้านเงิน สิ่งของ และบริการ คือ การให้ความช่วยเหลือในด้านสิ่งของ เงินทอง เวลา แรงงาน เมื่อบุคคลต้องการ ซึ่งพฤติกรรมช่วยเหลือนั้นจะอยู่ในรูปของวัตถุหรือสิ่งของ เงิน เวลา แรงงานหรือเป็นบริการการให้ความช่วยเหลือจากองค์กรหรือหน่วยงานต่าง ๆ ด้วย

2.5 แนวคิดทฤษฎีการปรับตัว

2.5.1 ความหมายของการปรับตัว

การปรับตัวทางสังคมตามความหมายจาก A Comprehensive Dictionary of Psychological and Psychoanalytical Term ของอิงลิชและอิงลิช (English and English, 1958) หมายถึง กระบวนการของการปรับปรุงความต้องการและพฤติกรรมต่าง ๆ ของบุคคลในการคบหาสมาคมกับผู้อื่น เพื่อให้เขาจะได้รับความพอใจและสามารถดำรงความสัมพันธ์ที่พึงปรารถนานั้นไว้

กมลรัตน์ หล้าสุวรรณ (2524 : 108 อ้างถึงใน วรรณิการ์ สิงห์อ่อน. 2550 : 13) กล่าวว่า การปรับตัว หมายถึงกระบวนการที่บุคคลพยายามปรับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นแก่ตนเองไม่ว่าจะเป็นปัญหาด้านอารมณ์ ปัญหาด้านบุคลิกภาพ และปัญหาด้านความต้องการให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม จนเป็นสภาพการณ์ที่ตนสามารถอยู่ได้ในสังคม หรือสภาพแวดล้อมนั้น ๆ

สุรางค์ จันทร์อม (2527 : 84 อ้างถึงใน วรรณิการ์ สิงห์อ่อน. 2550 : 13) การปรับตัว หมายถึงการที่บุคคลแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายปลายทางในสิ่งแวดล้อมของตน มนุษย์ทุกคนจะต้องมีการปรับตัวด้วยกันทั้งสิ้น แต่ละคนมีแบบแผนในการปรับตัวที่แตกต่างกัน เพื่อตอบสนองความต้องการของตนนอกจากจะตอบสนองความต้องการทางร่างกาย เช่น อาหาร การออกกำลังกาย ยังตอบสนองความต้องการทางสังคมอีกด้วย ช่วยให้ทำงานร่วมกับ

ผู้อื่นด้วยความราบรื่นและเมื่อบุคคลได้รับในสิ่งที่ตนต้องการแล้วความตึงเครียดต่าง ๆ ก็จะผ่อนคลายลงไป

โสภา ชูพิกุลชัย (2528 : 158 อ้างถึงใน วรรณิการ์ สิงห์อ่อน. 2550 : 13) กล่าวว่า การปรับตัว หมายถึงความสามารถในการเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ ความเป็นอยู่ โดยต้องคำนึงถึงความเป็นจริงต่าง ๆ นอกจากนี้ยังต้องเป็นผู้ที่สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขภายใต้กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของสังคม สมาคมต่าง ๆ ที่เข้าไปเกี่ยวข้อง

พรรณปพร ลิวิโรจน์ (2543 อ้างถึงใน วรรณิการ์ สิงห์อ่อน. 2550 : 14) ให้ความหมายของการปรับตัว หมายถึงกระบวนการที่บุคคลตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อม เพื่อปรับพฤติกรรมของแต่ละบุคคลให้เข้ากับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นและเรียนรู้เกี่ยวกับตนเองและจัดการกับปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสมโดยจะปรากฏออกมาเป็นความรู้สึกลึกซึ้งหรือพฤติกรรมที่เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและความต้องการของคนที่เหมาะสม เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคลและสังคม เพื่ออยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขปราศจากความคับข้องใจ

ชวนพิศ ทองทวี (อ้างถึงใน ลักขณา ศรีวัฒน์. 2545 : 64) กล่าวว่า การปรับตัว คือ การพยายามเอาชนะความคับข้องใจที่เกิดจากการมีอุปสรรคมาเกิดขวางทางที่จะนำไปสู่จุดหมายที่ต้องการเพื่อรักษาสมดุลของชีวิตหรือรักษาศักดิ์ศรีของตนเองให้สบายใจและมีความสุข

เฮอร์ลอค (Hurlock. 1978 : 260-261 อ้างถึงใน ฉัฐพล อยู่ประยูร. 2550 : 6) ให้ความหมายของการปรับตัวทางสังคมไว้ว่า เป็นความสำเร็จของบุคคลในการปรับตัวให้เข้ากับกลุ่มบุคคลต่าง ๆ ได้ คนที่ปรับตัวได้ดีจะเรียนรู้ทักษะทางสังคมได้ เช่น ความสามารถในการเกี่ยวข้องกับคนอื่นทั้งกลุ่มเพื่อนและคนแปลกหน้า และจะช่วยพัฒนาทัศนคติที่ดีต่อสังคมด้วย เช่น มีความตั้งใจที่จะช่วยเหลือผู้อื่น

จากนิยามข้างต้นกล่าวได้ว่า ความหมายของการปรับตัว หมายถึง กระบวนการที่บุคคลตอบสนองต่อสภาพสิ่งแวดล้อม การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เรียนรู้เกี่ยวกับการปรับพฤติกรรมของตนเองให้เข้ากับบริบทรอบข้าง เป็นการแสดงพฤติกรรมการปรับตัวที่เหมาะสมและการปรับตัวที่ไม่เหมาะสม โดยจะปรากฏออกมาเป็นความรู้สึกลึกซึ้ง หรือการแสดงออกความต้องการของตนเอง ระหว่างบุคคลในครอบครัว ชุมชน และสังคม

2.5.2 แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการปรับตัว

วิราพร มานพสุข (2540 : 434) ได้กล่าวถึงแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการปรับตัว ไว้ดังนี้

1. แนวคิดจิตวิเคราะห์

ผู้นำกลุ่ม คือ ซักมันด์ ฟรอยด์ มีความเห็นว่าคนที่ปรับตัวไม่ดีมีสาเหตุมาจากอีโก้มีการพัฒนาอ่อนเกินไปจึงไม่สามารถประนีประนอมให้อึดและซุบเปอร์อีโก้เกิดความสมดุล

ตัวอย่างเช่น นักศึกษาคนหนึ่งที่ไม่เชื่อสัจยในการสอบ ได้ลอกข้อความจากหนังสือเข้ามาในการสอบ ขณะสอบนักศึกษาคนนี้ได้หยิบข้อความที่จดขึ้นมอลอก แสดงให้เห็นว่านี่มีอิดที่กำลังแรงกว่าซุเปอร์อีโก้ และอีโก้ก็ขาดกำลังการยับยั้งคิด การกระทำของนักศึกษาเมื่อกระทำไปแล้วอาจจะทำให้นักศึกษาคิดมาก มโนธรรมในจิตใจตามมารบกววนว่าไม่ควรทำ ถ้าคิดทบทวนตลอดเวลาและกลุ่มใจมากก็ถือว่าจิตใจไม่ปกติซึ่งเป็นการปรับตัวที่ไม่ดี

2. แนวคิดพฤติกรรมนิยม

แนวคิดของกลุ่มนี้ได้แก่ สกินเนอร์ ธอร์นไคค์ ฮัล และมิลเลอร์ โดยไม่มีความเชื่อว่าบุคคลที่จะปรับตัวได้ดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับกรเรียนรู้ของบุคคลโดยมีสภาพแวดล้อมและการเสริมแรงเป็นตัวกำหนด บุคคลจะเรียนรู้ว่าพฤติกรรมใดทำแล้วได้ผลดี (ได้รับรางวัล) บุคคลจะทำพฤติกรรมนั้นซ้ำอีกจนเกิดเป็นบุคลิกภาพและการปรับตัวของคนนั้น ๆ

3. แนวคิดกลุ่มมนุษยนิยม

ผู้นำกลุ่ม คือ โรเจอร์ และมาสโลว์ มีแนวทศนะว่า การปรับตัวเพื่อตอบสนองต่อสิ่งเร้าในสภาพแวดล้อมยังเป็นสิ่งไม่เพียงพอ มนุษย์ควรมีเป้าหมายในชีวิตโดยการทำให้พัฒนาเจริญงอกงามมากที่สุดเพื่อไปสู่การปรับตัวในอุดมคติ (วิราพร มานพสุข. 2540 : 434)

Lazarus (1969 อ้างถึงใน พรธพพร ลีวิโรจน์. 2543 : 29) ได้อธิบายความเป็นมาของการปรับตัวว่ามีกำเนิดเริ่มแรกมาจากวิชาชีววิทยา กล่าวคือ Darwin เป็นผู้ที่ใช้คำว่า การปรับตัวในทฤษฎีว่าด้วยการวิวัฒนาการของเขาใน ค.ศ. 1859 โดยได้สรุปความคิดว่า สิ่งมีชีวิตที่สามารถที่จะปรับตัวได้ให้เข้ากับสภาวะแวดล้อมของโลกที่เต็มไปด้วยภัยอันตรายได้เท่านั้นที่จะดำรงชีวิตอยู่ได้ ต่อมานักจิตวิทยาได้ขอยืมคำว่า “การปรับตัว” ทางชีววิทยามาใช้ในความหมายทางจิตวิทยาในการศึกษาและเข้าใจพฤติกรรมของมนุษย์และสัตว์นี้ จำเป็นที่จะต้องศึกษาเรื่องการปรับตัวทั้งในแง่ชีววิทยาและจิตวิทยา ในแง่ชีววิทยา ได้แก่การปรับตัวให้เป็นไปตามความต้องการของร่างกาย ส่วนในแง่จิตวิทยา หมายถึงการปรับให้เป็นไปตามความต้องการของจิตใจ นอกจากนี้มนุษย์ยังแสดงให้เห็นความสามารถในการปรับตัวตามสภาวะที่เป็นอยู่

สำหรับนักจิตวิทยา สนใจเรื่องการปรับตัวในแง่จิตวิทยามากกว่าแง่ชีววิทยา ในด้านจิตวิทยาเราศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์ในด้านที่เกี่ยวกับการปรับตัวให้เป็นไปตามแรงผลักดันสองอย่าง ตามที่นักจิตวิทยาได้วิเคราะห์ไว้ดังนี้

1. แรงผลักดันภายนอก หมายถึง ข้อเรียกร้องอันเกิดจากสภาพแวดล้อมและสังคม
2. แรงผลักดันภายในหรือแรงกระตุ้นอันเกิดจากสภาพทางสรีระภายในร่างกายและจากประสบการณ์ทางสังคมที่ได้เรียนรู้ในอดีต

แรงผลักดันภายนอก เกิดจากการที่มนุษย์ต้องอยู่ท่ามกลางสิ่งแวดล้อมและการที่มนุษย์ต้องอยู่ร่วมกันและต้องผูกพันกับผู้อื่น ฉะนั้นคนเราต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมและสังคม เราจะเห็นว่าเมื่อเด็กเริ่มรู้ความ บิดามารดาเรียกร้องให้เด็กประพฤติปฏิบัติสิ่งที่ตนเห็นว่าเหมาะสม

ตลอดจนให้สร้างค่านิยมที่ตนเห็นว่าดีงามตั้งแต่เยาว์วัย และเมื่อเด็กเจริญวัยขึ้นสู่ความเป็นผู้ใหญ่ บุคคลอื่น ๆ ในสังคมที่เกี่ยวข้องกับเขาก็จะเรียกร้องให้เขาต้องทำอย่างนั้นอย่างนี้ ในด้านต่าง ๆ ตลอดจนกระทั่งการดำเนินชีวิตทุกอย่าง ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ภรรยาเรียกร้องจากสามี ส่วนสามีก็เรียกร้องจากภรรยา นายจ้างกับลูกจ้าง บิดามารดากับบุตร ก็มีข้อเรียกร้องต่อกันและกัน ในทำนองเดียวกันความต้องการหรือข้อเรียกร้องจากสังคมดังกล่าวนี้เป็นแรงผลักดันที่มีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อตัวบุคคล ต่อวิธีการในการปรับตัวของเขา เพื่อตอบสนองข้อเรียกร้องเหล่านั้น ซึ่งอาจเป็นการปรับตัวที่ทำให้ชีวิตประสบความสำเร็จหรือความล้มเหลวก็ได้

แรงผลักดันภายใน เป็นความต้องการภายในของแต่ละบุคคลเอง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งเกิดจากสภาพทางสรีระของบุคคล อันได้แก่ความต้องการ อาหาร น้ำ และความอบอุ่นเพื่อให้สามารถดำรงชีพอยู่ได้ด้วยความสุขสบาย และอีกส่วนหนึ่งเกิดจากสภาวะทางจิตซึ่งเป็นผลจากการเรียนรู้จากประสบการณ์ทางสังคมในชีวิตที่ผ่านมา

2.5.3 สาเหตุของการปรับตัว

การปรับตัวเป็นเรื่องของการปรับสิ่งที่ค่อย (Inferiority) ที่มีอยู่ในตัวให้สมดุลหรือปรับสิ่งที่เด่น (Superiority) ให้สมดุลกับสิ่งแวดล้อม การปรับตัวมีทั้งการปรับตัวทางกายและทางจิต ซึ่งถ้าเกิดการขัดแย้งกันขึ้น (Conflict) จะเกิดความขัดข้องใจ (Frustration) หรือกระวนกระวายใจ (Anxiety) จึงทำให้จิตเกิดการปรับตัวในชีวิตประจำวันของคนเรานั้น เราต้องเผชิญปัญหาต่าง ๆ ตั้งแต่ปัญหาที่ยากที่สุดจนถึงปัญหาเล็กๆ น้อย ๆ และถึงแม้คนเราจะมีชีวิตในรูปแบบต่าง ๆ มากมายให้แก้ไขปัญหาก็ตาม แต่สภาพแวดล้อมและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปทำให้เราต้องทนกับความกดดันและความตึงเครียดอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะเราไม่สามารถสนองความต้องการของเราได้อย่างง่ายดายเสมอไป (ราตรี ธรรมนิม, 2524)

วรินทร์ สายโอบเอื้อ (2522 : 159-160) กล่าวถึง สาเหตุของปรับตัวว่า อาจเกิดจากสิ่งต่อไปนี้

1. ไม่สามารถตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของตนได้ ซึ่งอาจเป็นเพราะอุปสรรคเนื่องมาจากตัวเองหรือผู้อื่นมีผลทำให้บุคคลเกิดความไม่สบายใจและความคับข้องใจ นักจิตวิทยาได้แบ่งความต้องการพื้นฐานของบุคคลไว้หลายอย่างด้วยกัน โดยเฉพาะ มาสโลว์ (Maslow) ได้จัดลำดับความต้องการของมนุษย์ออกเป็นขั้นต่าง ๆ ดังนี้

1.1 ความต้องการทางด้านร่างกาย

1.2 ความต้องการความปลอดภัย

1.3 ความต้องการความรัก และความเป็นส่วนหนึ่งของหมู่คณะ เช่น ต้องการความรัก ความอบอุ่น การมีส่วนร่วมรับผิดชอบในกิจการต่าง ๆ ตลอดจนการเข้าร่วมเป็นสมาชิกในหมู่คณะ

1.4 ความต้องการได้รับการยกย่องนับถือ เช่น ต้องการชื่อเสียงเกียรติยศ ความร่ำรวยฐานะทางสังคม การยอมรับนับถือตนเอง และการยอมรับจากสังคม

1.5 ความต้องการที่จะแห่งตนหรือต้องการเข้าใจในตนเองอย่างถ่องแท้ เข้าใจความเป็นจริงของชีวิตและสรรพสิ่งทั้งหลาย ต้องการใช้พลังความสามารถของตนเองให้เต็มที่เพื่ออุทิศตนให้เป็นประโยชน์แก่วิทยาการและมวลมนุษยชาติ ซึ่งความต้องการที่มีอยู่เหนือความต้องการเกี่ยวกับชื่อเสียง เกียรติยศ ความร่ำรวย หรือการกระทำเพื่อตนเอง

2. เกิดจากความขัดแย้ง ซึ่งความขัดแย้งหมายถึง การที่บุคคลไม่สามารถจะตัดสินใจเลือกกระทำทั้งสองได้ในขณะเดียวกัน แต่จะต้องเลือกกระทำเพียงอย่างเดียวมี 3 ลักษณะ คือ

2.1 ความขัดแย้งในทางบวก เกิดจากการที่จะต้องเลือกเพียงอย่างเดียวในสิ่งที่ตัวเองชอบเท่า ๆ กัน ตั้งแต่ 2 – 3 อย่างขึ้นไป ยิ่งชอบมากทุกอย่างยิ่งเลือกยาก กว่าที่จะเลือกได้ก็ต้องใช้เวลา แม้จะเลือกแล้วก็ยังเสียดายสิ่งที่ไม่สามารถเลือก

2.2 ความขัดแย้งในทางลบ เกิดจากการที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งต้องเลือกในสิ่งที่ไม่ชอบตั้งแต่ 2 – 3 อย่างขึ้นไป จะไม่เลือกก็ได้ เลือกไปแล้วก็ไม่สบายใจเพราะสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้นตนเองไม่ชอบเลย แต่ก็ต้องเลือกอย่างใดอย่างหนึ่ง

2.3 ความขัดแย้งในทางบวกและลบ เกิดขึ้นในกรณีสิ่งต่าง ๆ หรือบุคคลหรือสัตว์ที่ต้องเลือกนั้นมีทั้งถูกใจและไม่ถูกใจในระดับที่เท่า ๆ กันทั้งหมดตั้งแต่ 2 อย่างขึ้นไป แต่ก็ต้องเลือกเพียงอย่างเดียว

2.5.4 ลักษณะของการปรับตัว

ลักษณะของการปรับตัวแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ การปรับตัวที่เหมาะสม และการปรับตัวที่ไม่เหมาะสม ดังนี้

1. การปรับตัวที่เหมาะสม

บุญเสริม หุตะแพทย์ (2545 : 163 - 164) เมื่อบุคคลเผชิญกับปัญหาหรือภาวะเครียด บุคคลก็จะใช้กลไกในการป้องกันตนเอง (Defense Mechanism) ตอบโต้ต่อสถานการณ์ดังกล่าว กลไกในการป้องกันตนเองนี้มีหลายลักษณะขึ้นอยู่กับการฝึกฝน ตลอดจนขึ้นอยู่กับลักษณะของสถานการณ์นั้น ๆ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่พึงปรารถนา กลไกดังกล่าวเป็นลักษณะปกติที่พบในบุคคล

1.1 อารมณ์ขัน (Humor) การมีอารมณ์ขันทำให้รู้สึกผ่อนคลายต่อภาวะเครียดหรือภาวะวิกฤตที่เกิดขึ้นและก่อให้เกิดสติและมีปัญญาที่จะหาทางแก้ไขหรือหาทางออก

1.2 การไม่ถือเอาเป็นอารมณ์ (Suppression) เป็นภาวะที่รู้ตัว (Conscious Process) ที่ไม่ถือเอาเรื่องนั้น ๆ มาก่อให้เกิดภาวะเครียดต่อตัวเอง เป็นการขจัดความเครียดออกจากตัวเองอย่างมีสติ

1.3 เอาใจเขามาใส่ใจเรา (Altruism หรือ Concern for Others) ยอมรับความแตกต่างของแต่ละบุคคล รวมทั้งในด้านความคิดเห็น เห็นข้อขัดแย้งเป็นสิ่งที่กระตุ้นให้เกิดการพัฒนาแทนที่จะโกรธแค้น

1.4 ความรู้สึกเชิงบวก (Positive Thinking) เป็นแนวคิดของพระธรรมปิฎกที่ให้เปลี่ยนมุมมองของเหตุการณ์นั้น ๆ จากด้านลบ มีความขัดแย้ง ความหดหู่ ท้อแท้ เป็นมุมมองเชิงบวก ให้ถือว่าวิกฤตนั้นเป็นโอกาสทำให้เกิดความมุมานะ เกิดความเพียรที่จะฝ่าอุปสรรค แทนที่จะจมปลักหรือท้อแท้ตลอดไป

2. การปรับตัวที่ไม่เหมาะสม

2.1 การปฏิเสธ (Denial) เป็นการปฏิเสธที่จะรับในสิ่งที่ตนกระทำ

2.2 การกล่าวโทษผู้อื่น (Projection) เป็นการโยนความผิดให้กับผู้อื่นหรือสิ่งอื่น เพื่อให้ตนเองหลุดพ้นจากข้อกล่าวหา เช่น มาสายโทษว่ารถติดทั้ง ๆ ที่เกิดจากตนเองตื่นสาย เป็นต้น

2.3 การมีพฤติกรรมถดถอย (Regression) บางครั้งเมื่อเผชิญภาวะเครียด บุคคลอาจมีพฤติกรรมเปลี่ยนไป โดยมีลักษณะถดถอย เช่น ทำตัวเด็กกว่าวัย หรือไม่ยอมช่วยเหลือตนเองทั้ง ๆ ที่เคยทำได้ ในกรณีเด็กที่มีน้องใหม่ เป็นต้น

2.4 การระบายความรู้สึกหรืออารมณ์กับคนอื่นหรือสิ่งอื่น (Displacement) จากคนหนึ่งไปยังอีกคนหนึ่งหรือสิ่งอื่น อาจเนื่องจากคนที่เราโกรธมีอำนาจเหนือเรา ไม่สามารถจะไปทำอะไรเขาได้ เช่น โกรธผู้บังคับบัญชา แล้วมาอาละวาดกับภรรยาและลูกที่บ้าน เป็นต้น

2.5 การเก็บกดไว้ (Repression) เป็นภาวะไม่รู้ตัวทางจิต (Unconscious Process) โดยพยายามเก็บกดความรู้สึกไม่พึงพอใจนั้นไว้ ซึ่งถ้ามากขึ้นอาจเกิดภาวะซึมเศร้าได้

2.6 การหาเหตุผลมาอ้าง (Rationalization) คือ พยายามหาเหตุผลที่ดีมาสนับสนุนพฤติกรรมที่ทำ (ซึ่งไม่ดี)

2.7 การแยกตัวออกจากสถานการณ์ (Isolation) คือ พยายามที่จะลืม ไม่สนใจ ไม่นึกถึงเหตุการณ์นั้น ๆ แต่ใจจริงครุ่นคิดตลอดเวลา

2.8 การเปลี่ยนท่าที (Reaction Formation) คือ การเปลี่ยนท่าทีไปทำดีด้วย ทั้ง ๆ ที่ในใจยังรู้สึกตรงกันข้าม ทั้งนี้เนื่องจากมีสิ่งอื่นที่มีอำนาจเหนือกว่ามาบังคับ

2.9 การเผชิญต่อสถานการณ์อย่างก้าวร้าวรุนแรง บุคคลประเภทนี้จะตัดสินใจปัญหาโดยใช้ความรุนแรง ปราศจากเหตุผล ไม่คำนึงถึงผลกระทบต่อสังคมโดยรวม เช่น การทำร้ายร่างกาย การทำลายชีวิตและทรัพย์สิน เป็นต้น

2.10 การหนีจากปัญหา บุคคลประเภทนี้จะขาดกลัว ไม่กล้าเผชิญต่อปัญหา ถอยหนีปัญหาทำให้เกิดภาวะเก็บกด ซึมเศร้า และอาจลงเอยโดยการฆ่าตัวตาย

จากที่กล่าวมาข้างต้น ลักษณะการปรับตัวของสตรีต่อความรุนแรงในครอบครัว ในขณะที่เกิดภาวะวิกฤตนั้นสตรีได้แสดงออก 2 ประการ คือ

1. การปรับตัวที่เหมาะสม คือ การมีอารมณ์ขันทำให้รู้สึกผ่อนคลายต่อภาวะเครียด ก่อให้เกิดสติและมีปัญหาที่จะหาทางแก้ไขหรือหาทางออก ภาวะที่รู้ตัวเสมอ การเอาใจเขามาใส่ใจเรา ยอมรับความแตกต่างของแต่ละบุคคล มุมมองเชิงบวก ถือว่าวิกฤตนั้นเป็นโอกาสทำให้เกิดความมุมานะ เกิดความเพียรที่จะฝ่าฟันอุปสรรค แทนที่จะจมปลักหรือท้อแท้ตลอดไป

2. การปรับตัวที่ไม่เหมาะสม คือ การปฏิเสธที่จะรับในสิ่งที่ตนกระทำ การกล่าวโทษผู้อื่น การโยนความผิดให้กับผู้อื่น พฤติกรรมถดถอย โกรธ อาละวาด เก็บกด ภาวะไม่รู้ตัวทางจิต ซึมเศร้า การแยกตัวออกจากสถานการณ์ การเปลี่ยนท่าทีไปทำดีด้วย ทั้ง ๆ ที่ในใจยังรู้สึกตรงกันข้าม ก้าวร้าวรุนแรง ตัดสินปัญหาโดยใช้ความรุนแรง ปราศจากเหตุผล หนีปัญหา ขลาดกลัว ไม่กล้าเผชิญปัญหา

2.5.5 ปัญหาของการปรับตัว

ลักษณะ สรีวัตน์ (2545 : 66-71) จากเผชิญสภาพความรุนแรงในครอบครัวต่อสตรีที่เกิดขึ้น นำมาซึ่งการปรับตัวเพื่อให้ตนเองสามารถอยู่อย่างมีความสุขได้ ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ที่เป็นสาเหตุหรือปัญหาที่เกิดขึ้นมีดังนี้

1. **ความคับข้องใจ (Frustration)** หมายถึง สภาพของจิตใจหรือความรู้สึกที่เป็นผลสืบเนื่องมาจากความปรารถนาที่เรามุ่งหวังถูกขัดขวาง ไม่สามารถบรรลุเป้าหมาย ซึ่งโดยทั่วไปแล้วทุกชีวิตไม่สามารถตอบสนองความต้องการของตนเองได้ทุกประการ เพราะจะต้องเผชิญกับอุปสรรคต่าง ๆ ซึ่งมาขัดขวางความต้องการหรือความพยายามของเราทำให้เกิดความหงุดหงิด โกรธ กระวนกระวายใจ กุลั้มใจ กลัว สภาวะต่าง ๆ ดังกล่าวเรียกว่า ความคับข้องใจ อันเป็นธรรมชาติของมนุษย์ เมื่อแรงจูงใจหรืออารมณ์ที่เกิดขึ้นร่างกายจะทำงานสองอย่าง คือ ดิ้นรนขวนขวายและค้นหาทิศทาง โดยมีเครื่องล่อเป็นจุดมุ่งหมาย การที่คนเราจะบรรลุเป้าหมายนั้นไม่ใช่จะสำเร็จได้เสมอไปซึ่งอาจจะเป็นเพราะขีดความสามารถของร่างกาย หรือสติปัญญา หรือสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมในสังคม บุคคลที่สามารถจะแก้ไขผ่านพ้นอุปสรรคได้ก็จะได้ชื่อว่าเป็นคนปรับตัวได้ดี คนที่ปรับตัวไม่ได้ย่อมไม่สามารถสนองความต้องการของตนเองได้จิตใจก็จะขุ่นมัว กัดกรุ้ม สาเหตุของความคับข้องใจแบ่งออกเป็น 2 ประการ คือ

1.1 สาเหตุส่วนบุคคล ได้แก่ ลักษณะของบุคคลทั้งทางร่างกายและจิตใจ เช่น ความบกพร่องทางร่างกาย การมีโรคประจำตัว เชื้อไวรัสปัญหาต่ำ ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง เหล่านี้เป็นต้น องค์ประกอบที่อยู่ภายในใจของคนแต่ละคนซึ่งมาเกิดกันขัดขวางความพอใจของแรงขับ

อาจทำให้เกิดความคับข้องใจอย่างรุนแรงได้ คนตาบอดที่ไม่ยอมรับขีดความสามารถอันจำกัดของตนมักจะมีอาการคับข้องใจมากกว่าคนตาบอดที่เก็บแรงบันดาลใจในความพิการของตนไว้ในใจ โดยทั่วไปคนที่มีความสามารถสูงมักจะมีศักยภาพที่เป็นประโยชน์ต่อการปรับตัวอย่างดี ยิ่งไม่ว่าจะเป็นด้านกีฬา ดนตรี ศิลปะ หรือการจัดการอื่น ๆ คนเหล่านี้มีความโน้มเอียงที่จะใช้จุดเด่นที่เป็นลักษณะเฉพาะตัวก่อให้เกิดประโยชน์ตรงกันข้าม ถ้าคนที่เป็นอัจฉริยะมากเกินไปมักจะปรับตัวไม่ได้ดี แต่คนที่มีความสามารถสูงทั่ว ๆ ไปมักจะมีสุขภาพ รูปร่าง ความสนใจ การปรับตัวทางสังคมดี มีอารมณ์หนักแน่น ทำให้เป็นผู้ใหญ่ที่มีความเจริญก้าวหน้า คนที่มีความสามารถสูงหรือมีความสามารถดีในด้านต่าง ๆ จะมีความคับข้องใจน้อย เพราะได้รับสถานภาพด้านแรงจูงใจ ใฝ่สัมฤทธิ์ และการยอมรับจากคนอื่น ๆ แต่บางครั้งคนเหล่านี้ก็อาจเกิดความคับข้องใจได้เพราะขาดความสามารถสูงไม่ใช่เป็นสิ่งที่มาประกันสถานภาพ และการยอมรับอย่างแท้จริงและการขาดความสามารถก็ไม่ได้หมายความว่าบุคคลเหล่านี้จะไม่สามารถรับสิ่งเหล่านี้ เรายังจะได้ยินคนพูดว่า คนที่มีความสามารถสูงไม่สามารถสร้างความสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ให้ได้ผลอย่างน่าพอใจในทันทีทันใด เรารู้ว่ามีคนเป็นจำนวนมากที่อยู่ในระดับปานกลางมีสถานภาพและได้รับการยอมรับจากเพื่อน ๆ เราจึงต้องนำเอาความสามารถที่เป็นตัวแทนของการแสดงลักษณะอุปนิสัยของแต่ละคน มาพิจารณาพร้อมกับศักยภาพที่ทำให้เขาเกิดความคับข้องใจด้วย

1.2 สาเหตุของสิ่งแวดลอม ได้แก่ สิ่งแวดลอมทางกายภาพ เช่น สถานที่ทำงาน ที่อยู่อาศัย อุตุนิยมวิทยาต่าง ๆ และสิ่งแวดลอมทางสังคม เช่น ความล่าช้าของระบบงาน ฐานะทางสังคม และทางเศรษฐกิจ สำหรับสังคมในปัจจุบันสภาพการณ์ที่ก่อให้เกิดความคับข้องใจมีดังต่อไปนี้

1) ความคับข้องใจอันเนื่องมาจากการขาดแคลน บุคคลที่มีความคับข้องใจเพราะขาดสิ่งอำนวยความสะดวกในชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัจจัยที่สำคัญในการดำรงชีวิต เช่น อาหาร ยา รักษาโรค ที่อยู่อาศัย บางคนขาดความสมบูรณ์ของร่างกาย ตลอดจนขาดความรักความอบอุ่น สัมพันธภาพระหว่างบุคคล การขาดในเรื่องต่าง ๆ ดังกล่าวล้วนก่อให้เกิดความคับข้องใจทั้งสิ้น

2) ความคับข้องใจอันเนื่องมาจากความสูญเสีย การสูญเสียนั้นทำให้เกิดความคับข้องใจยิ่งกว่าการขาดแคลน อันได้แก่ การสูญเสียความรัก บุคคลที่เรารัก วัตถุสิ่งของที่มีค่า เงิน ทอง อิสรภาพ เป็นต้น

3) ความคับข้องอันเนื่องมาจากความพ่ายแพ้ ไม่สมหวัง หรือไม่ประสบผลสำเร็จ และหากเขาไม่พยายามทำความเข้าใจเกี่ยวกับเหตุผลในเรื่องนั้น ๆ ได้ อาจจะทำให้เขาเกิดความรู้สึกไม่ปลอดภัย เกิดความท้อถอย อ่อนล้า และในที่สุดก็จะเกิดความท้อแท้และสิ้นหวัง

4) ความคับข้องใจอันเกิดจากความรู้สึกว่าตนเองไร้ความหมาย ไม่มีคุณค่า ซึ่งเป็นผลมาจากการไม่ประสบผลสำเร็จ ทำให้เกิดความรู้สึกว่าตนไร้ความสามารถไม่มีค่าและไม่มี ความหมาย

2. ความขัดแย้งในใจ (Conflicts) หมายถึง สภาวะการณ์ที่ทำให้บุคคลเกิดความขัดแย้งในตนเอง เกิดความลำบากใจ หนักใจ อึดอัดใจ ที่จะต้องตัดสินใจเลือกละหว่างสิ่งใดสิ่งหนึ่งจากสภาวะการณ์ที่เขาเผชิญอยู่ ลักษณะที่อินทรีย์มีแรงจูงใจหลายอย่างในเวลาเดียวกันและจุดหมายที่ได้กำลังกัน ความขัดแย้งหรือความกำกึ่งนี้ หมายความว่าเรามีเหตุการณ์อยู่มากกว่าหนึ่งขึ้นไปที่จะต้องตัดสินใจเลือกเอาเพียงอย่างหนึ่งเท่านั้นและในระหว่างเหตุการณ์ที่มีให้เลือกเหล่านั้นมีน้ำหนักมากพอ ๆ กัน ถึงกับว่าถ้าเลือกอย่างใดแล้วก็จะผิดหวังที่จะไม่ได้เลือกในอีกอย่างหนึ่ง หรือไม่ว่าอาจจะเลือกเอาทั้งสองอย่างได้เราเรียกว่าเกิดความรู้สึกในลักษณะความขัดแย้งในใจ ความขัดแย้งนี้เป็นตัวการก่อให้เกิดความลังเลความไม่แน่ใจและเกิดความเครียด ความไม่สบายอารมณ์ขึ้นได้ในที่สุด การขัดแย้งมักเกิดขึ้นเมื่ออยู่ระหว่างทางสองแพร่ง หรือมีหลายทางให้เลือก

สาเหตุของความขัดแย้งในใจ มีดังต่อไปนี้

1) สุขภาพจิต ถ้าสุขภาพจิตดีเป็นปกติการแก้ปัญหาที่เป็นไปได้มาก สามารถมีสติดีพอที่จะมีเหตุผลอันเหมาะสมที่จะตัดสินใจเลือกละหว่างสองสิ่งได้อย่างเหมาะสม แต่ถ้าสภาพของสุขภาพจิตไม่ดีก็ไม่สามารถคิดหาทางตัดสินใจลงไปได้ เมื่อไม่สามารถแก้ปัญหาได้ก็เกิดความขัดแย้งในใจ ดังนั้นจึงควรฝึกสุขภาพจิตให้สมบูรณ์อยู่เสมอ

2) ความขัดแย้งในใจที่สืบเนื่องมาจากความต้องการส่วนบุคคลและความต้องการของสังคมขัดกัน ซึ่งบางครั้งเราไม่สามารถปฏิบัติตามความต้องการของสังคมได้เนื่องจากเราต้องอยู่ร่วมกันในสังคม

3) ความขัดแย้งในใจที่สืบเนื่องมาจากการเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับสิ่งที่ไม่ประสงค์จะเกี่ยวข้องกับด้วย

4) ความขัดแย้งในใจที่สืบเนื่องมาจากการที่ต้องการเผชิญความจริง การหลีกเลี่ยงหรือไม่กล้าเผชิญความจริง

5) ความขัดแย้งในใจที่สืบเนื่องมาจากความเชื่อสัจย์และการแสวงหาประโยชน์ส่วนตัว

6) ความขัดแย้งในใจที่เกิดจากความสามารถในการผลิตสิ่งต่าง ๆ คนที่สามารถคิดทำสิ่งต่าง ๆ ได้มักจะมีความคิดสร้างสรรค์และมีความคิดที่ไม่มีขีดจำกัด มีเรื่องที่ต้องตัดสินใจอันเกิดความคิดอันไร้ขอบเขตที่บางครั้งก็ตัดสินใจเลือกทันทีทันใดไม่ได้ นอกจากจะรู้จักตนเองและมีเจตคติที่ดีจึงจะบรรเทาได้หรือจะเกิดกับคนที่ไม่มีความสามารถจึงมักจะมีอาการลังเลใจและไม่สามารถตัดสินใจได้อย่างรวดเร็วจึงมักมีความขัดแย้งในใจ

7) ความขัดแย้งในใจที่สืบเนื่องมาจากความปรารถนาทางเพศและข้อห้ามข้อจำกัดเกี่ยวกับความปรารถนาทางเพศ

8) ความขัดแย้งในใจอันเนื่องมาจากความผิดปกติทางจิตใจ บุคคลที่มีความผิดปกติทางจิตใจมักจะมีปัญหาเกี่ยวกับความวิตกกังวลต่าง ๆ ทำให้เกิดความอึดอัดใจ ทรมานเพราะไม่สามารถที่จะใช้วิธีการแก้ปัญหาหรือตัดสินใจได้

3. **ความวิตกกังวล (Anxiety)** เป็นความรู้สึกชนิดหนึ่งที่ไม่สบายใจซึ่งจะออกมาในรูปของความกลัว เช่น กลัวสอบเรียนต่อมหาวิทยาลัยไม่ได้ กลัวสอบตก กลัวเรียนจบออกมาแล้วไม่มีงานทำ ซึ่งกลัวเหล่านี้จะก่อให้เกิดความไม่สบายใจซึ่งอาจเกิดขึ้นก่อนหรือหลังสถานการณ์ที่บุคคลนั้นต้องประสบอาจเกิดขึ้นได้จากสิ่งเร้าทั้งภายนอกและภายใน เช่น ค่านิยม ความเชื่อถือ สภาพสังคม เศรษฐกิจ ความวิตกกังวลอาจมีผลกระทบกระเทือนถึงการทำงานของสรีรวิทยา ร่างกาย การหายใจ การหมุนเวียนของโลหิตและการนอนหลับก็เป็นอาการสามัญของความวิตกกังวล คนที่คิดอะไรไม่เด็ดขาดปฏิกิริยาเป็นไปอย่างครึ่ง ๆ กลาง ๆ บางทีก็มีปฏิกิริยาที่ไม่เหมาะสมกับสิ่งเร้าประหนึ่งคนเหนื่อยหน่ายหรือไม่มีกำลังพอกับความเรียกร้องของสถานการณ์ที่จะแก้ความวิตกกังวลนี้ให้หายไป

4. **ความเครียด (Stress)** เมื่อร่างกายมีความปรารถนาในสิ่งใดสิ่งหนึ่งและเกิดมีอุปสรรคมาขัดขวางไม่ให้ร่างกายได้รับสิ่งที่ต้องการ ความคับข้องใจจะเกิดขึ้น หรือสภาวะการตัดสินใจเลือกสิ่งใดสิ่งหนึ่งไม่ได้ ความขัดแย้งในใจก็จะเกิดขึ้นและความเครียดในอารมณ์หรือในความรู้สึกก็จะเกิดขึ้นร่างกายจะต้องหาทางปรับตัวเพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดหรือชดเชยความผิดหวัง แต่ในกรณีที่ร่างกายหาทางปรับตัวไม่ได้ ไม่สามารถผ่อนคลายความตึงเครียดได้ ร่างกายก็จะรับแต่ความผิดหวังเข้าไปเรื่อย ๆ และถ้าถมทับเป็นทวีคูณมากขึ้นเรื่อย ๆ จนกระทั่งในที่สุดร่างกายไม่สามารถทนทานอีกต่อไปได้แล้ว ก็จะถึงจุดแตกหักได้ นั่นคือมีความผิดปกติทางจิตเกิดขึ้นนั่นเอง

5. **การเรียนรู้ (Learning)** ประสบการณ์ต่าง ๆ ในวัยเยาว์มีบทบาทสำคัญต่อการเรียนรู้ของมนุษย์ เพราะการเรียนรู้จะนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอันเป็นผลมาจากการฝึกหัดสถานการณ์ที่เป็นปัญหาบางอย่างทำให้บุคคลต้องเผชิญหน้าพร้อมทั้งพยายามที่จะตอบสนองการกระทำที่ประสบความสำเร็จก็จะนำมาซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้ากับความต้องการตอบสนองลดน้อยลง การเรียนรู้ส่งผลถึงการปรับพฤติกรรมของบุคคลให้เป็นไปตามกระบวนการที่เคยมารู้เห็นหรือตามประสบการณ์เดิมของบุคคลนั้น ๆ ทำให้แสดงพฤติกรรมออกมาที่แตกต่างกันไป

6. **ความต้องการ (Needs)** ความต้องการของมนุษย์นั้นเป็นสิ่งที่ไม่มีขอบเขตที่แน่นอนและไม่มีที่สิ้นสุด การดำเนินชีวิตของบุคคลล้วนแล้วแต่เป็นไปเพื่อการตอบสนองของความต้องการหรือความพึงพอใจเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งในบางโอกาสจะมีความเป็นไปได้ยากเพราะเหตุที่ยังไม่มีปัจจัยอื่น ๆ มาเกี่ยวข้องและขัดขวางความต้องการนั้น ๆ ด้วยเหตุนี้บุคคลจึงมีความจำเป็นที่จะประสานระหว่างความต้องการของตนกับสิ่งแวดล้อมให้มีแนวทางออกที่เหมาะสมที่สุดหรือแนวทางในการปรับตัวมีอิทธิพลต่อการกำหนดทิศทางในการปรับตัวของบุคคลอีกด้วย

7. **ความกลัว (Fear)** ความกลัวมักจะเกิดจากความไม่รู้ แต่พอมาถึงยุคของจิตแพทย์ยุคใหม่กับอธิบายไปว่าเมื่อไม่รู้เสียเลยก็ไม่ต้องเกิดความกลัว มีการค้นพบว่าเรายิ่งรู้ว่าความกลัวเกิดขึ้นได้อย่างไรและสลายไปอย่างไรได้มากเท่าไร เรายังมีโอกาสพิชิตความกลัวได้มากเท่านั้น

2.5.6 กลไกในการปรับตัว

เมื่อบุคคลประสบปัญหาหรือเผชิญกับความไม่สบายใจ จะมีวิธีการต่าง ๆ เพื่อลดความไม่สบายใจนั้น ๆ นักจิตวิทยาหลายท่านยอมรับว่าความเครียดเป็นปัญหาทางด้านสุขภาพจิตที่สำคัญที่สุดในโลก เพราะความเครียดนั้นเกิดจากความวิตกกังวล ความกลัว ความขัดแย้งในใจ ซึ่งจะทำให้ไม่มีความสุข ไม่มีความสบายใจ ทำให้เกิดโรคต่าง ๆ ทางร่างกายตามมา เช่น การนอนไม่หลับ เป็นแผลในกระเพาะอาหาร หรือปวดศีรษะอย่างรุนแรง โดยปกติมนุษย์เราจะมีการลดหรือคลายความเครียดได้มากมายหลายวิธี วิธีต่าง ๆ ดังกล่าวมีดังต่อไปนี้

1. ปฏิกริยาทางร่างกายเพื่อปรับตัว (Reaction of Adjustment) หากมีตัวเร่งความเครียดเกิดขึ้นก็จะเกิดปฏิกริยาทางร่างกายเพื่อปรับตัว 3 ขั้นตอน ดังนี้

1.1 อาการบอเหตุ (Alarm Reaction Stage) จะเกิดขึ้นเฉพาะแห่งอันเนื่องมาจากตัวเร่งให้เกิดความเครียดปฏิกริยาที่เกิดขึ้นจะเกิดโดยผ่านระบบประสาทและต่อมไร้ท่อ เช่น ต่อมพิทูอิทารีจะหลั่งฮอร์โมนออกมาทำให้ร่างกายสามารถต่อต้านตัวเร่งความเครียดและปรับร่างกายให้อยู่ในภาวะสมดุล

1.2 อาการต่อต้าน (Resistance Stage) ในระยะนี้การเปลี่ยนแปลงทางชีววิทยาจะเกิดขึ้นเพื่อรักษาสภาพต่อต้านของสิ่งมีชีวิตต่อตัวเร่งความเครียด ในบางสถานการณ์ทำให้เกิดระดับการสมดุลทางสรีรวิทยาเกิดขึ้น

1.3 ขั้นหยุดการทำงาน (Exhaustion Stage) ถ้ามุขย้อยู่ภายใต้เหตุการณ์ที่มีความเครียดนาน ๆ ความต้านทานไม่สามารถจะทำให้ร่างกายคงรักษาสภาพคงที่ไว้ได้ และความเครียดยังมีอยู่ต่อไป อาจเกิดการตายได้เพราะอวัยวะหยุดการทำงาน

2. วิธีการเผชิญปัญหาหรือโต้ตอบปัญหาโดยอัตโนมัติ มีลักษณะดังนี้

2.1 การร้องไห้ นับว่าเป็นการตอบโต้ปัญหาแบบหนึ่งเมื่อบุคคลต้องเผชิญปัญหา เพราะการร้องไห้จะช่วยปลดปล่อยอารมณ์เครียด ความปวดร้าว ความเจ็บใจ ความน้อยใจ ความเสียใจ หรือความวิตกกังวลให้คลายลงได้ และภายหลังการร้องไห้อารมณ์ของบุคคลนั้นจะค่อย ๆ สงบ คลายความวิตกกังวล หรือความเครียดเข้าสู่สภาพปกติได้

2.2 การระบายออกด้วยคำพูดเป็นกลไกที่ช่วยลดอารมณ์เครียด ช่วยให้บุคคลระบายความอัดอั้นตันใจ ความทุกข์ร้อนต่าง ๆ และจะทำให้สามารถเข้าใจสถานการณ์หรือปัญหาชัดเจน ความคิดต่าง ๆ ใหม่ ๆ อาจเกิดขึ้นได้ในช่วงที่พูด นอกจากนี้ยังเป็นโอกาสที่เขาจะได้แสดง

ความคิดเห็นร่วมกับบุคคลอื่น และอาจจะนำแง่คิดต่าง ๆ มาเป็นแนวทางในการปรับปรุงพฤติกรรมของตนให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

2.3 การหัวเราะ บุคคลบางคนเมื่อเผชิญปัญหาอาจจะหัวเราะไม่ว่าจะด้วยตั้งใจ หรือ ประชดประชันก็ตาม หรืออาจทำตลกเพื่อผ่อนคลายความเครียดหรือความเศร้า หรือความวิตกกังวลใจ โดยทั่วไปการหัวเราะและการมีอารมณ์ขันมีแนวโน้มที่จะช่วยลดความเครียดและพฤติกรรมก้าวร้าวลงได้

2.4 การเสาะแสวงหาแหล่งให้ความช่วยเหลือ เมื่อบุคคลเผชิญกับสภาวะวุ่นวายใจ ก็มักจะหาแหล่งที่จะให้ข้อมูลหรือแสวงหาความช่วยเหลือและกำลังใจ เมื่อบุคคลที่เขาไปขอความช่วยเหลือจะต้องเป็นบุคคลที่เขาไว้วางใจและมีความเชื่อมั่นว่าจะรักษาความลับของเขาไว้ได้

2.5 การพักผ่อนหย่อนใจ เมื่อรู้สึกเครียด ควรหากิจกรรมอย่างอื่นทำเพื่อเป็นการพักผ่อนหย่อนใจ เช่น เล่นกับสัตว์เลี้ยง ดูหนัง ดูละคร ฟังเพลง อาหารการกินก็จะผ่อนคลายหายไปได้

2.6 การพักผ่อนนอนหลับ ภายหลังจากพักผ่อนนอนหลับแล้วความรุนแรงของปัญหาจะค่อย ๆ คลี่คลายลงไปบ้าง ขณะที่กำลังหลับก็อาจจะฝันหรือร้ายก็แล้วแต่ เมื่อตื่นขึ้นมาเขาก็คิดต่อประสบการณ์ที่เขาได้จากการฝัน และจากช่วงเวลาที่ได้นอนหลับไปนั้นอาจช่วยให้เขาตระหนักวิเคราะห์สภาพการณ์ต่าง ๆ อันจะทำให้เข้าใจเหตุการณ์ได้ดีขึ้น ซึ่งจะเป็นผลให้เขาได้ระดับความรู้สึก ความเครียด ความผิดหวัง และความไม่สบายใจต่าง ๆ ได้

3. การใช้กลวิธานในการปรับตัวหรือกลไกป้องกันทางจิต (Defense Mechanism) เป็นวิธีการหรือกลไกที่บุคคลนำมาใช้เพื่อคลายความเครียด ความกังวล ความคับข้องใจ หรือความขัดแย้งในใจ โดยช่วยรักษาไว้ซึ่งความภาคภูมิใจของบุคคลแม้จะเคยประสบกับความล้มเหลวในชีวิต และยังช่วยลดความไม่สบายใจต่าง ๆ อันเนื่องมาจากความกลัว ความสำนึกผิดต่าง ๆ ซึ่งกลวิธานในการปรับตัว ได้แก่ ลดความไม่สบายใจต่าง ๆ อันเนื่องมาจากความกลัว ความสำนึกผิดต่าง ๆ ซึ่งกลวิธานในการปรับตัว ได้แก่

3.1 ประเภทต่อสู้หรือเผชิญปัญหา มีตัวอย่างดังนี้

1) การหาเหตุผลเข้าข้างตนเอง (Rationalization) เป็นการหาอ้างเหตุผลเพื่อกลบเกลื่อนและเป็นที่ยอมรับมาอธิบายแทนเหตุผลที่แท้จริง สำหรับการกระทำของตนที่ได้ก่อให้เกิดความผิดหวังให้แก่ตนเองเกินกว่าที่จะยอมรับได้ เพื่อรักษาความรู้สึกที่ดีของตนไว้ เช่น สอบได้คะแนนน้อยก็อ้างเหตุว่าเพราะมัวแต่ช่วยแม่ขายของไม่มีเวลาอ่านหนังสือ เป็นต้น

2) การโยนความผิดให้คนอื่น (Projection) เมื่อเกิดปัญหาขึ้นจะมีการกล่าวโทษผู้อื่นว่าเป็นต้นเหตุ เช่น นักเรียนที่สอบตกในวิชาต่าง ๆ ก็จะโทษครูออกข้อสอบ เป็นการย้ายหรือโยนความผิดไปให้ผู้อื่นเพื่อลดความไม่พอใจหรือลดความเครียดของตนเอง การบิดเบือนความจริงเช่นนี้ทำให้ผู้กระทำรู้สึกพ้นจากความอับอายและสบายใจขึ้นได้

3) การระบายอารมณ์ (Displacement) เป็นการย้ายอารมณ์จากบุคคลและสิ่งของหนึ่งไปยังอีกบุคคลหนึ่งหรือสิ่งของหนึ่ง เพื่อลดความไม่พอใจหรือความโกรธ เช่น ไม่พอใจในที่กล่าวตักเตือนจึงหันไปดุด่าหรือสุนัขที่อยู่ใกล้ เป็นต้น วิธีนี้จะเป็นการถ่ายเทอารมณ์จากสิ่งหนึ่งไปยังอีกสิ่งหนึ่งซึ่งทำให้เกิดความสบายใจขึ้น

4) การชดเชย (Compensation) เป็นการแสวงหาความสำเร็จทดแทนความผิดหวังหรือปมด้อย เป็นการหาจุดเด่นของตนมาลบปมด้อย ซึ่งจะช่วยให้หายเครียดได้ เช่น คนรูปร่างเตี้ยแต่เรียนเก่ง หรือหน้าตาไม่สวยแต่มีน้ำใจคอยช่วยเหลือผู้อื่น เป็นต้น วิธีนี้มีส่วนในการช่วยปรับตัว 2 ทางด้วยกัน คือ ประการแรกช่วยให้ได้สิ่งที่ใกล้เคียงมากที่สุดกับสิ่งที่เราปรารถนาจริง ๆ เป็นการทดแทน ประการที่สองการทดแทนนี้ยังช่วยอำพรางและปิดบังข้อบกพร่องเพื่อช่วยบรรเทาความรู้สึกวิตกกังวลใจไปได้บ้าง

5) การทดแทน (Substitution) เป็นลักษณะของการประนีประนอมกับสถานการณ์ด้วยการแปลงรูปอารมณ์และพฤติกรรมที่ให้โทษมาสู่คุณประโยชน์ เช่น แทนที่จะก่อการทะเลาะวิวาทชกต่อยผู้อื่น มาเป็นนักมวยที่สามารถยึดการชกต่อยเป็นอาชีพที่ได้รับการยกย่องและยอมรับในสังคม นับเป็นการทดแทนกิจกรรมซึ่งไม่เป็นที่ยอมรับของสังคมด้วยกิจกรรมที่เป็นที่ยอมรับ

3.2 ประเภทหลีกเลี่ยงหรือหนีปัญหา มีตัวอย่างดังนี้

1) การแยกตัวออกไปจากสังคม (Isolation) บุคคลจะใช้วิธีนี้ในกรณีที่หาทางออกด้วยวิธีอื่นแล้วไม่ได้ผล บุคคลประเภทนี้จะขาดความกระตือรือร้น ขาดความสนใจในสิ่งต่าง ๆ แต่จะอยู่ตามลำพังเหมือนอยู่ในโลกของตนเอง

2) การถดถอย (Regression) เป็นการถอยเข้าสู่พฤติกรรมดั้งเดิมที่ตนเคยใช้ได้ผลมาแล้วในอดีต ซึ่งอาจจะแสดงออกโดยคำพูด หรือการกระทำก็ได้ เช่น การไม่ยอมช่วยตนเองในเรื่องต่างๆ ต้องคอยให้บุคคลอื่นทำ ให้ เช่น การพูดไม่ชัด หรือลงไปนอนดินเมื่อไม่พอใจ เป็นต้น

3) การหนีเข้าสู่สภาวะเจ็บป่วย (Conversion) เพื่อที่จะหลีกเลี่ยงสถานการณ์ที่ไม่ปรารถนาโดยความเจ็บป่วยนี้เป็นจริง ๆ โดยมีได้เสแสร้ง เช่น เด็กที่กลัวพ่อแม่มากเมื่อรู้สึกตัวว่าทำความผิดจะมีอาการเป็นไข้ไม่สบาย หรือหอบ หายใจไม่ออก เป็นต้น

3.3 ประเภทใช้การบำบัด มีตัวอย่างดังนี้

1) หาที่ปรึกษาโดยไม่เก็บความอึดอัดในใจไว้มากจนเกินไป บุคคลที่ควรปรึกษาได้แก่ บิดามารดา เพื่อนสนิท ครูแนะแนว หรือจิตแพทย์

2) หลีกเลี่ยงสถานการณ์ที่ทำให้เกิดปัญหาชั่วระยะหนึ่ง แทนที่มกมุ่นอยู่กับปัญหานั้น หาเวลาไปพักผ่อนในสถานที่ที่ช่วยให้เกิดความสบายใจเสียชั่วคราว เช่น ลาพักผ่อน โดยไปพักที่ชายทะเล สัก 1-2 วัน แล้วค่อยกลับมาเริ่มทำงานใหม่

3) หลีกเลี่ยงการหวังอะไรให้ได้หมดทุกอย่าง คนที่ตั้งความหวังไว้สูงมักจะเกิดความดีใจหรือความผิดหวังเมื่อไม่ได้ตามหวัง จึงเตรียมความรู้สึกผิดหวังไว้บ้างก็จะไม่รู้สึกผิดหวังมากมายนัก

4) พยายามนั่งสมาธิเพื่อความสงบในอารมณ์ การนั่งสมาธิเป็นการทำจิตใจให้ว่างจากความคิดฟุ้งซ่านทั้งปวง เพราะการนั่งสมาธิจะทำให้จิตใจสงบเกิดปัญญาอันจะนำมาซึ่งความสงบในจิตใจได้ เมื่อคิดอ่านทำอะไรก็ยอมทำด้วยการมีสติและจะทำให้ได้รับความสำเร็จในสิ่งนั้น ๆ

2.5.7 ปัจจัยที่มีผลต่อการปรับตัวของสตรีในครอบครัว

จากแนวคิดของ แม็คคัปปิน และอื่น ๆ (1996 : 23-24) เมื่อครอบครัวต้องเผชิญกับภาวะวิกฤต ครอบครัวจะต้องมีการปรับตัว (Family Adaptation) ซึ่งจะปรับตัวได้ดีเพียงใดขึ้นกับปัจจัยดังต่อไปนี้

1. ความเปราะบางของครอบครัว (Vulnerabilities) ซึ่งเกิดจากการสั่งสมของปัญหาต่าง ๆ ของครอบครัวถ้ามีมากจะทำให้ลดทอนความสามารถของครอบครัวในการเผชิญภาวะวิกฤตที่เกิดขึ้น

2. ทรัพยากรของครอบครัว (Resources) ทั้งในด้านอารมณ์ จิตใจ สังคม และวัสดุ สิ่งของ เงินทองที่ครอบครัวมีอยู่หรือสามารถแสวงหาได้ จะช่วยให้ครอบครัวเผชิญภาวะวิกฤตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. การประเมินสถานการณ์ต่าง ๆ ของครอบครัว (Appraisal) หากครอบครัวมีเจตคติหรือความคิดเชิงบวกย่อมมองปัญหาเป็น โอกาสที่จะได้พัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัวและสมาชิกครอบครัวทุกคนสามารถปรับตัวและแก้ปัญหาได้อย่างสร้างสรรค์

4. การได้รับการสนับสนุน (Support) แรงสนับสนุนทั้งจากภายในครอบครัวหรือภายนอกครอบครัวจะช่วยส่งเสริมให้ครอบครัวที่อยู่ในภาวะวิกฤตปรับตัวได้ดีได้ผลเป็นที่น่าพอใจ

5. สัมพันธภาพในครอบครัว (Patterns of Functioning) ครอบครัวที่รักใคร่ปรองดอง อบอุ่น และมีความเอื้ออาทรต่อกัน ย่อมช่วยกันปรับตัวฟื้นฟูอุปสรรคต่าง ๆ ได้ด้วยดี

6. ทักษะในการจัดการและแก้ปัญหา (Coping and Problem Solving) หากสมาชิกในครอบครัวมีทักษะชีวิตที่ดีจะสามารถเผชิญภาวะวิกฤตอย่างมีสติและรู้เท่าทัน ทำให้ครอบครัวต่างอยู่ในความสมดุลได้ด้วยดี รวมทั้งการแสวงหาแหล่งสนับสนุนช่วยเหลือ

7. กระบวนการ (Process) หมายถึง กระบวนการเชื่อมโยงปัจจัยต่าง ๆ เพื่อใช้ในการปรับตัวของครอบครัว ซึ่งอาจมีอิทธิพลของเชื้อชาติและวัฒนธรรมมาเกี่ยวข้องในการปรับใช้วิธีการหรือการพิจารณาถึงผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้นหลังการปรับตัว

จากการศึกษาเอกสารข้างต้น สรุปได้ว่าการปรับตัวของสตรีต่อความรุนแรงในครอบครัว นั้น มีหลายองค์ประกอบที่เป็นสิ่งสำคัญและทำให้เกิดการเรียนรู้ในการปรับตัวของสตรีต่อความรุนแรงในครอบครัว ซึ่งได้ศึกษาจากความหมายของการปรับตัว แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการปรับตัว สาเหตุของการปรับตัว ลักษณะของการปรับตัวที่เหมาะสมและไม่เหมาะสม องค์ประกอบการปรับตัวทางสังคม แบบแผนการปรับตัว กระบวนการปรับตัว ปัญหาของการปรับตัว รวมไปถึงการกลไกในการปรับตัว เพื่อเป็นการสนับสนุนส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ และเข้าใจการปรับตัวได้มากขึ้น

2.6 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการที่ผู้ศึกษาได้ทบทวนวรรณกรรม พบว่ามีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรงในครอบครัว ดังนี้

พรเพ็ญ เพชรสุขศิริ (2531) ได้ศึกษาสถานการณ์ความรุนแรงในครอบครัว เฉพาะกรณีร้ายแรงที่มีการรายงานในหนังสือพิมพ์รายวัน โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาปัจจัยสถานการณ์ที่นำไปสู่ความรุนแรงในครอบครัวและผลของความรุนแรงนั้น จากการศึกษาพบว่าความรุนแรงในครอบครัวส่วนใหญ่พบในครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำ คู่สมรสอายุระหว่าง 19-30 ปี แห่ของความรุนแรงส่วนใหญ่เป็นผู้หญิงและเด็ก ลักษณะความรุนแรงในครอบครัวที่ปรากฏตามข่าวส่วนใหญ่กระทำโดยหาสิ่งที่ทำไ้ใกล้มือเป็นเครื่องมือในการทำร้าย มีจำนวนมากที่ใช้มีดหรือปืนเป็นอาวุธ ซึ่งมีผลทำให้เหยื่อส่วนใหญ่เสียชีวิต พื้นที่ที่มีข่าวเกี่ยวกับการใช้ความรุนแรงในครอบครัวมากที่สุด คือ ภาคกลางและเขตกรุงเทพมหานคร ส่วนปัจจัยในสถานการณ์เฉพาะหน้าที่นำไปสู่ความรุนแรงในครอบครัวมากที่สุดควรตระหนักถึงความสำคัญ คือ อารมณ์โกรธ เรื่องชู้สาว และการดื่มสุรา นอกจากนี้ยังมีปัจจัยเกี่ยวกับสถานการณ์ที่เป็นเหตุการณ์ในอดีตที่นำไปสู่ความรุนแรงเรื่องชู้สาว การไม่ชอบกันอยู่แล้ว และการที่ทำร้ายกันอยู่เป็นประจำแล้ว ปัจจัยที่น่าสังเกต คือ ผู้ทำร้ายเคยมีประวัติที่มีปัญหาทางจิตมาก่อนถึงร้อยละ 10.6

เมหวรรณ เหมะนัค (2533) ทำการศึกษาเรื่องความรุนแรงในครอบครัว ศึกษาในกรณีสามีผู้มีรายได้น้อยในเขตเทศบาล อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี พบว่าตัวแปรภูมิหลังทางสังคมไม่มีความสัมพันธ์กับความรุนแรง ส่วนตัวแปรด้านจิตวิทยาสังคมที่มีความสัมพันธ์กับความรุนแรงมากที่สุด คือ การเห็นเหตุการณ์ความรุนแรง รองลงมาคือ การมีส่วนร่วมในฐานะผู้กระทำความรุนแรง การยอมรับการใช้ความรุนแรงจากเพื่อนสนิท การยอมรับการใช้ความรุนแรงจากเพื่อนบ้านและความเครียดตามลำดับ

ศิริชัย โชติรัตน์ (2536) ได้ศึกษาเรื่องความรุนแรงในครอบครัว กรณีสามีทำร้ายร่างกายภรรยา โดยศึกษาเฉพาะในเขตกรุงเทพมหานครและจังหวัดใกล้เคียง การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพความรุนแรงในครอบครัวเฉพาะกรณีสามีทำร้ายร่างกายภรรยา ศึกษาปัจจัยที่เป็นสาเหตุและผลกระทบที่เกิดจากสถานการณ์ความรุนแรงดังกล่าว สรุปได้ว่าลักษณะการกระทำหรือวิธีการที่สามีทำร้ายภรรยาส่วนใหญ่เป็นการใช้อวัยวะเข้าทำร้าย เช่น การต่อย ตะลึง ผลัก บีบคอ และความถี่ของการกระทำในระดับที่เป็นครั้งคราวมากที่สุด ผลการกระทำส่วนใหญ่คือ ทำให้ภรรยาเสียชีวิตและบาดเจ็บสาหัสจากการถูกทำร้าย นอกจากนี้ยังได้ส่งผลกระทบต่อบุตรมากที่สุดในด้านจิตใจ คือ ทำให้บุตรมีความหวาดกลัว บางรายได้บาดเจ็บ และเป็นเหตุให้เด็กหนีออกจากบ้านลักษณะการทำร้ายของสามีที่ทำร้ายภรรยา คือ เป็นผู้ที่มิได้อยู่ในช่วง 46 ปี ขึ้นไป มีการศึกษาระดับต่ำ ไม่เกินชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ประกอบอาชีพรับจ้าง มีรายได้น้อย ขณะที่ภรรยาที่เป็นเหยื่อส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 26-30 ปี มีการศึกษาระดับต่ำเช่นกัน ภรรยาส่วนใหญ่ไม่ได้ประกอบอาชีพ ไม่มีรายได้เลย นอกจากนี้ สามีที่เคยทำร้ายร่างกายส่วนใหญ่จะมีทัศนคติทางเพศนิยม เชิงยกย่องชายว่ามีอำนาจ มีสิทธิ และสถานะเหนือกว่าเพศหญิง และส่วนใหญ่มีภูมิลำเนา ความรุนแรงในครอบครัวหรือเดบ โดมาในครอบครัวที่เคยมีปัญหาความรุนแรง และเห็นว่าการทำร้ายร่างกายเป็นเรื่องธรรมดา รวมทั้งมีประสบการณ์ทางด้านความรุนแรง คือ เคยถูกใช้หรือเป็นผู้ใช้ความรุนแรงมาในวัยเยาว์ สถานการณ์สาเหตุเฉพาะที่นำไปสู่การทำร้ายร่างกายเกือบทั้งหมดเป็นเรื่องเกี่ยวกับอารมณ์ โกรธ บั่นดาลโทสะ หรือดื่มตัว เนื่องจากมีปัญหาด้านคู่สมรส เมาสุรา เล่นการพนัน และไม่ชอบพฤติกรรมของอีกฝ่ายหนึ่ง สาเหตุที่นำไปสู่การใช้ความรุนแรงส่วนใหญ่เป็นเรื่องที่เคยทะเลาะกันแล้วในอดีต ขนาดของครอบครัวที่มีปัญหาความรุนแรงมักจะเป็นครอบครัวเดี่ยวที่ไม่มีบุตรหรือมีบุตรจำนวนน้อย ใช้ชีวิตกันมาในช่วง 1-3 ปี แยกครอบครัวมาอยู่กันตามลำพังสามีภรรยาโดยไม่มีญาติผู้ใหญ่อยู่ด้วย ผลการวิจัยยังพบว่า ยิ่งสามีมีอายุมากเท่าใด ยิ่งมีโอกาสทำร้ายร่างกายภรรยาด้วยการใช้สิ่งของหรือใช้อาวุธมากขึ้น

ศิริเพชร สิริวัฒนา (2538) ได้ศึกษาปัญหาความรุนแรงในครอบครัว โดยศึกษาเฉพาะกรณีผลกระทบทางด้านสุขภาพจิตของหญิงที่ถูกสามีทำร้ายร่างกาย การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยและสถานการณ์สิ่งแวดล้อมที่ทำให้เกิดปัญหาความรุนแรงในครอบครัว เพื่อศึกษาผลกระทบทางด้านสุขภาพจิตของภรรยาที่ตกเป็นเหยื่อของความรุนแรงจากสามี โดยศึกษาเป็นรายกรณี ผลการวิจัยพบว่า สถานภาพทางเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา อาชีพ และรายได้ของกลุ่มตัวอย่างอยู่ในระดับต่ำ เหตุการณ์เฉพาะหน้าที่นำไปสู่ความรุนแรงในครอบครัว คือ ปัญหา รายได้ไม่เพียงพอ สามีดื่มสุรา ดินยาเสพติด ดุดการพนัน สามีเป็นคนมีอารมณ์โกรธ โมโหร้าย และเคยมีประวัติอาการทางจิต นอกจากนี้พบว่า สุขภาพจิตของสตรีที่ถูกสามีทำร้ายร่างกายได้รับผลกระทบในระดับสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานของคนไทย ได้แก่ การย้ำคิดย้ำทำ การวิตกกังวล ความก้าวร้าว และความซึมเศร้า

दनया चनउकुम (2539) ศึกษาเรื่องความรุนแรงในครอบครัว ศึกษาในหญิงตั้งครรภ์ที่มาฝากครรภ์ในโรงพยาบาลแม่และเด็กศูนย์ส่งเสริมสุขภาพเขต 1 กรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่างคือหญิงตั้งครรภ์จำนวน 400 คน เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการถูกทำร้ายทั้งทางร่างกายและจิตใจ ผลการศึกษาพบว่าหญิงตั้งครรภ์ถูกทำร้ายร่างกายร้อยละ 12.00 ถูกทำร้ายร่างกายด้านจิตใจร้อยละ 22.50 ตำแหน่งที่ถูกทำร้ายด้านร่างกายมากที่สุด คือ บริเวณใบหน้า วิธีการที่สามีทำร้ายด้านร่างกายมากที่สุด คือ การตบ ส่วนวิธีการที่สามีทำร้ายด้านจิตใจมากที่สุด 3 อันดับแรก คือ สามีต้องการให้ภรรยาอยู่บ้านเพื่อเลี้ยงลูก สามีต้องการให้ภรรยาคล้อยตามความคิดของสามี และสามีว่าภรรยาน่าเกลียดไม่มีเสน่ห์ดึงดูดความสนใจ ตามลำดับ หญิงตั้งครรภ์ที่ถูกทำร้ายร่างกายส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับประถมศึกษาเป็นผู้ที่ไม่มีรายได้ ส่วนปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการถูกทำร้ายด้านร่างกายและจิตใจอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติของหญิงตั้งครรภ์ ได้แก่ ระดับการศึกษา ระดับการศึกษา รายได้ การประกอบอาชีพ และกลุ่มที่มีอาชีพใช้แรงงาน พฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์ การใช้สารเสพติด การเล่นเกมพนัน ส่วนลักษณะพื้นฐานของสามีพบว่ามีความสัมพันธ์กับการทำร้ายร่างกายและจิตใจหญิงตั้งครรภ์ ได้แก่ ระดับการศึกษา รายได้ต่ำ สามีที่มีรายได้ต่ำ สามีมีอาชีพใช้แรงงาน สามีดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์มาก สามีสูบบุหรี่ สามีที่เล่นการพนัน สำหรับปัจจัยด้านลักษณะของครอบครัวที่มีความสัมพันธ์กับการทำร้ายร่างกายและจิตใจอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติของหญิงตั้งครรภ์ ได้แก่ หญิงตั้งครรภ์ที่มีบุตรแล้วจะถูกทำร้ายร่างกายและจิตใจสูงกว่าหญิงตั้งครรภ์ที่ไม่มีบุตร หญิงตั้งครรภ์ที่มีบุตรแล้ว หญิงตั้งครรภ์ที่ไม่จดทะเบียนสมรส หญิงตั้งครรภ์ที่อยู่ในครอบครัวเดี่ยว หญิงตั้งครรภ์ที่มีความสัมพันธ์กับสามีไม่ดี หญิงตั้งครรภ์ที่เผชิญเหตุการณ์เครียดสูง และหญิงตั้งครรภ์ที่มีการรับรู้บทบาททางเพศหญิงและเพศชายต่ำ และสำหรับหญิงตั้งครรภ์ที่มีระยะที่มีระยะเวลาอยู่ด้วยกันกับสามีมากกว่า 6 ปี 2-5 ปี และ 1 ถึง 2 ปี ไม่มีความแตกต่างในการถูกทำร้ายร่างกาย ส่วนการถูกทำร้ายร่างกายด้านจิตใจพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีระยะเวลาอยู่ด้วยกันกับสามีนานจะถูกทำร้ายด้านจิตใจมากอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

นิจวรรณ วิรวัฒน์นอม (2540) ศึกษาเรื่องความรุนแรงต่อสตรี : ศึกษาในกลุ่มผู้หญิงอายุ 15-44 ปี ที่มารับบริการ ณ แผนกผู้ป่วยนอก โรงพยาบาลชัยนาท จากกลุ่มตัวอย่าง 400 คน เก็บข้อมูลโดยวิธีการสัมภาษณ์ พบว่ากลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาครั้งนี้ถูกกระทำรุนแรงมากกว่าไม่ถูกกระทำ ความรุนแรงร้อยละ 68.8 และ 31.2 ตามลำดับ เป็นการถูกกระทำทางด้านจิตใจมากที่สุด รองลงมา คือ ทางด้านเพศและร่างกายร้อยละ 62.2, 34.0 และ 26.5 ตามลำดับ ลักษณะการถูกทำร้ายร่างกายที่พบมากที่สุด คือ ถูกผลัก ทางจิตใจที่พบมากที่สุด คือ ถูกแสดงท่าทีโกรธ ไม่พอใจทางเพศที่พบมากที่สุด คือ การเกี่ยวพาราตี ผู้ที่ถูกกระทำรุนแรงด้านร่างกายและจิตใจมีความเกี่ยวข้องกับผู้หญิงโดยเป็นสามีมากที่สุด ส่วนเพศผู้กระทำเป็นคนแปลกหน้ามากที่สุด ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการถูกกระทำรุนแรงทางด้านร่างกายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ คือ

กลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้ประกอบอาชีพ ไม่มีรายได้ และมีความรู้สึกถึงคุณค่าในตนเองต่ำ ตัวแปรที่ไม่มี ความสัมพันธ์กับการถูกระทำรุนแรงต่อสตรีด้านร่างกายมีนัยสำคัญทางสถิติ คือ อายุ ระดับ การศึกษา สถานภาพการสมรส รูปแบบการสวมเสื้อผ้า เจตคติต่อการยอมรับความรุนแรงทางด้าน จิตใจอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ คือ ระดับการศึกษาปานกลาง และสถานภาพโสด ตัวแปรที่ไม่มี ความสัมพันธ์กับการถูกระทำรุนแรงต่อสตรีด้านจิตใจอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ คือ อายุ อาชีพ รายได้ รูปแบบการสวมใส่เสื้อผ้า เจตคติต่อการยอมรับความรุนแรงของผู้หญิง เจตคติต่อบทบาท หญิงชายและความรู้สึกถึงคุณค่าในตนเอง

วิรพล ใหญ่อรุณ (2541) ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อความรุนแรงในครอบครัวตำรวจ ศึกษากรณีนายตำรวจชั้นประทวนที่ปฏิบัติหน้าที่ในสถานีตำรวจนครบาล พบว่าปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความรุนแรงในครอบครัวของตำรวจนั้นมีหลายประการด้วยกัน ได้แก่ อายุ การเคยมีส่วนร่วมในฐานะผู้กระทำในเหตุการณ์ความรุนแรงในอดีต เคยพบเห็นเหตุการณ์ ความรุนแรงในอดีต การยอมรับการใช้ความรุนแรงของบุคคลนัยสำคัญ ฯลฯ

บุศรินทร์ คล่องพยายาม (2542) ศึกษาความรุนแรงในครอบครัว : ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการถูกทำร้ายของภรรยา ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสระแก้ว มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสัดส่วน ลักษณะการถูกทำร้ายร่างกายและปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการถูกทำร้ายของภรรยา จากสามีทั้ง ทางด้านจิตใจ ร่างกาย เพศและเศรษฐกิจ เก็บข้อมูลโดยการใช้แบบสัมภาษณ์จากภรรยาจำนวน 337 คน พบว่า ภรรยาร้อยละ 87.5 ถูกสามีทำร้าย โดยมีความถี่ของลักษณะการถูกทำร้ายด้านจิตใจ มากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 85.5 รองลงมา คือ เศรษฐกิจ ด้านร่างกาย และด้านเพศ คิดเป็นร้อยละ 48.4, 39.2 และ 35.9 ตามลำดับ เมื่อแยกพิจารณาในแต่ละลักษณะพบว่าลักษณะที่ภรรยาถูกทำร้ายด้าน จิตใจ ได้แก่ สามีผลุนผันออกจากบ้านเมื่อไม่พอใจภรรยา สามีทำนึ่งเฉยหูทวนลมกับภรรยา และ สามีดูค่าภรรยาด้วยคำหยาบคายส่วนลักษณะที่ภรรยาถูกทำร้ายด้านเพศ ได้แก่ การบังคับภรรยา มีเพศสัมพันธ์ในลักษณะที่ภรรยาไม่ชอบ สามีไม่เคยคำนึงว่าภรรยามีความสุขทางเพศด้วยหรือไม่ และวิธีการที่ไม่มีภรรยาคนใดถูกสามีทำร้ายเลย คือ สามีบังคับให้ภรรยาขายบริการทางเพศ ปัจจัยที่ มีความสัมพันธ์กับการถูกทำร้ายของภรรยา ได้แก่ ระดับการศึกษาของสามีและภรรยา สัมพันธภาพ ระหว่างสามีภรรยา การสื่อสารระหว่างสามีภรรยา การใช้เครื่องดื่มน้ำที่มีแอลกอฮอล์ของสามีและ ภรรยา การเล่นการพนันของสามีภรรยา การสนับสนุนทางสังคมของสามีภรรยา พฤติกรรม การเผชิญปัญหาของสามีและภรรยา ส่วนปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการถูกสามีทำร้ายร่างกาย ได้แก่ การใช้สารเสพติดของสามีและภรรยา สำหรับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการจำแนกกลุ่มภรรยา ที่ถูกสามีทำร้ายและกลุ่มภรรยาที่ไม่ถูกสามีทำร้าย คือ การสื่อสารระหว่างสามีและภรรยา การเล่น การพนันของสามี การใช้เครื่องดื่มน้ำที่มีแอลกอฮอล์ของสามี มีความแม่นยำในการทำนาย ร้อยละ 66.2 ส่วนลักษณะที่ภรรยาถูกทำร้ายด้านร่างกาย ได้แก่ การผลัก ต่อยและขว้างปาหรือทุบสิ่งของใส่ ภรรยา

วิลาสินี พนานครทรัพย์ (2545) ได้ศึกษาเรื่อง ความรุนแรงต่อผู้หญิงในชีวิตคู่ เสี่ยงของผู้หญิง ผลการศึกษาในส่วนของกระบวนการความรุนแรงนั้น พบว่าความรุนแรงที่เกิดขึ้นมีลักษณะของการเกิดซ้ำ กล่าวคือเมื่อผู้หญิงถูกสามีทำร้ายร่างกายครั้งแรก ผู้หญิงจะไม่ออกจากความสัมพันธ์ทันที แต่จะพยายามหาสาเหตุที่ทำให้สามีทำร้ายเธอ เมื่อค้นหาสาเหตุแล้วผู้หญิงจะให้ความหมายกับการทุบตีทำร้ายที่เกิดขึ้นครั้งแรกในลักษณะลดความรุนแรงลง โดยการกล่าวอ้างไปถึงการลืมนตัวของสามี ความรักที่พวกเขามีต่อกันหรือแม้กระทั่งการกล่าวโทษตัวเอง การให้ความหมายในลักษณะนี้รวมทั้งทำที่สำนึกผิดและการให้ความสำคัญของสามีว่าจะไม่ทำร้ายจะไม่เกิดขึ้นอีก ผู้หญิงส่วนใหญ่จึงไม่เปิดเผยเรื่องราวของการทุบตีทำร้ายครั้งแรกกับบุคคลอื่นและพยายามพูดคุยกับสามี รวมทั้งการปรับพฤติกรรมบางอย่างของตัวเองเพื่อยุติการทำร้าย

นันทน์ ชินล้าประเสริฐ (2546) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนากระบวนการข้อมูลและสังเคราะห์งานวิจัยด้านความรุนแรงในสังคมไทย พบว่าการศึกษเกี่ยวกับปัญหาความรุนแรงต่อผู้หญิงในชีวิตคู่ แนวโน้มการวิจัยช่วงปี พ.ศ. 2540-2544 มีความชัดเจนมากขึ้นเกี่ยวกับแนวคิดของความรุนแรงที่เกิดขึ้นจากรากฐานเรื่องเพศ (Gender Based Violence) มาตรฐานทางเพศสองระดับ อิทธิพลระบบ วิธีคิดแบบชายเป็นใหญ่ ซึ่งเป็นรากเหง้าของปัญหาความรุนแรงต่อผู้หญิง แต่การวิจัยในลักษณะนี้ยังมีจำนวนน้อยมากเมื่อเทียบกับงานวิจัยที่ค้นหาปัจจัยและสาเหตุของการที่ผู้หญิงถูกระทำความรุนแรงตลอดจนผลกระทบต่อเหยื่อความรุนแรงที่สะท้อนให้เห็นแนวคิดการมองปัญหาความรุนแรงที่ปลายเหตุและไม่ได้เจาะลึกถึงรากเหง้าของปัญหาอย่างแท้จริง ผลการวิจัยถูกนำไปใช้ประโยชน์น้อยมากในการผลักดันให้เกิดการปรับปรุงแก้ไขด้านกฎหมายและระบบการให้บริการ ตลอดจนหามาตรการเพื่อพิทักษ์สิทธิและความปลอดภัยของผู้หญิงที่เป็นเหยื่อของความรุนแรง งานวิจัยด้านนี้จึงควรได้รับการสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างความตระหนักและปรับวิธีคิด การมองปัญหา ของสังคมใหม่

ภาสุรี เอี่ยมทิม (2548) ได้ศึกษาเรื่องทัศนคติของคู่สมรสในชุมชนเมืองต่อแนวทางการป้องกันและแก้ไขปัญหาความรุนแรงในครอบครัว ผลการศึกษา พบว่าประชากรตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุระหว่าง 30-39 ปี จดทะเบียนสมรสและอยู่ด้วยกัน ประชากรตัวอย่างและคู่สมรสสำเร็จการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับพฤติกรรมการใช้ความรุนแรงของคู่สมรส พบว่าเพศมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมด้านการทำร้ายจิตใจ อายุมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมด้านการทำร้ายจิตใจและด้านการทำร้ายร่างกาย

ลักษณะนารา จรรย์ยานนท์ (2549) การศึกษาเรื่อง การใช้ชุมชนเป็นฐานเพื่อการแก้ไขปัญหาความรุนแรงในครอบครัวในชุมชนแออัดเขตกรุงเทพมหานคร ผลจากการศึกษากลุ่มตัวอย่าง

ส่วนใหญ่(ร้อยละ 56) เป็นเพศชายมีอายุระหว่าง 46-55 ปี มีสถานภาพสมรสแล้ว ตำแหน่งส่วนใหญ่ในชุมชนเป็นกรรมการชุมชน มีระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งผู้นำชุมชนส่วนใหญ่น้อยกว่า 4 ปี และส่วนใหญ่ไม่มีประสบการณ์เฉพาะด้านครอบครัว อีกทั้งสถานการณ์ปัญหาความรุนแรงในครอบครัวชุมชน ส่วนใหญ่กลุ่มตัวอย่างจะเคยพบเห็นความรุนแรงด้านการทำร้ายจิตใจในรูปแบบของการด่าว่าด้วยถ้อยคำหยาบคาย ความรุนแรงด้านร่างกาย และความรุนแรงด้านทางเพศในชุมชนตามลำดับ โดยมีการพบเห็นการเกิดความรุนแรงในครอบครัวของชุมชนและพบเห็นบ่อยครั้งรวมทั้งชุมชนส่วนใหญ่ไม่ได้รับการช่วยเหลือจากองค์กรภายนอกทั้งภาครัฐและเอกชนเมื่อเกิดปัญหาความรุนแรงในครอบครัวขึ้นในชุมชน ส่วนด้านทัศนคติต่อการใช้ชุมชนเป็นฐานเพื่อการแก้ไขปัญหาความรุนแรงในครอบครัวประกอบด้วยทัศนคติ 7 ด้าน คือ การจัดตั้งองค์กรประชาชน การสร้างเครือข่ายการทำงาน การฝึกอบรมให้องค์กรประชาชนมีความรู้เฉพาะด้านการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน การกำหนดกิจกรรมหรือลักษณะงานที่จะทำการติดต่อประสานงาน และการติดตามประเมินผล ซึ่งพบว่าประชากรที่ศึกษาส่วนใหญ่ในภาพรวมมีความคิดเห็นด้วยอยู่ในระดับมาก

2.7 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษา

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้ศึกษาได้นำมากำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ดังนี้

2.7.1 ตัวแปรต้น

1. ข้อมูลทั่วไป ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ สถานภาพสมรส ระยะเวลาที่อยู่ด้วยกัน การมีบุตร ความรุนแรงต่อสตรีในครอบครัว
2. ความรุนแรงต่อสตรีในครอบครัว
 - 2.1 ลักษณะความรุนแรงต่อสตรีในครอบครัว ได้แก่ ด้านร่างกาย ด้านอารมณ์และจิตใจ ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ และด้านเพศ
 - 2.2 ผลกระทบของความรุนแรงในครอบครัว ได้แก่ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ และด้านสังคม
3. ค่านิยมต่อบทบาทหญิงชายในครอบครัว ได้แก่ ทัศนคติเกี่ยวกับค่านิยมต่อบทบาทหญิงชายในครอบครัว และบทบาทหญิงชายในครอบครัว
4. การสนับสนุนทางสังคม ได้แก่ ด้านจิตใจและอารมณ์ ด้านข้อมูลข่าวสาร ด้านเงินสิ่งของ และบริการ

2.7.2 ตัวแปรตาม

การปรับตัวของสตรีต่อความรุนแรงในครอบครัว ได้แก่ การปรับที่เหมาะสม และการปรับตัวที่ไม่เหมาะสม

แผนภูมิที่ 2.1

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษา

